

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑΙ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΙ.

Ἡ ἰδέα ὅτι τὰ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ νομίσματα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐν αὐτῇ κυκλοφορουσῶν παντὸς εἶδους ἀξιῶν χωλαίνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον μαρτυρεῖ ἡ ἀπλουστέρα κοινὴ πείρα. Ὅπως παρ' ἐκάστῳ ἀτόμῳ ἡ νομισματικὴ περιουσία εἶναι πᾶλλῳ μικροτέρα τῆς εἰς ἀπαιτήσεις καὶ ἄλλα ἐν γένει κτήματα, οὕτω καὶ παρ' ἐκάστη κοινωνίᾳ τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἀναπτυχθῆ, ἐὰν ἀληθεύῃ ὅτι ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἀτομικῶν. Ἡ ἰδέα τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ μείζονος ἢ ἐλάσσονος κατ' αὐτὴν ταχύτητος, ρίπτει ἰδιαίτερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος φῶς. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἕκαστον νόμισμα ἀνταλλάσσεται κατὰ μέσον ὄρον εἰκοσάκις κατ' ἔτος, ἰδοὺ ὅτι αἱ ἀνταλλασσόμεναι πραγματεῖται διὰ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ νομισματικῆς προμηθείας εἶναι εἰκοσαπλάσιαι πρὸς τὴν ὅλην ποσότητα αὐτῆς. Ἐν γένει, καθὼς λέγει ὁ Rau (Ἐθνικῆς Οἰκονομίας § 266), ἐὰν ἐγνωρίζομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν τοιούτων καθ' ἕκαστον νόμισμα ἐνιαυσίων μεταλλαγῶν, ἤρκει νὰ πολλαπλασιασθῆ ὁ ἀριθμὸς οὗτος πρὸς τὴν ὅλην ποσότητα τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ ὑπαρχόντων νομισμάτων, ὅπως ἀνευρεθῆ ἡ τιμὴ ὅλων τῶν διὰ τοῦ ζυγοῦ τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς διελθόντων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν.

Ὡς ἕκαστος ἐννοεῖ, ἡ ἐξακρίβωσις τῶν νομισματικῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι προμηθειῶν εἶναι ὑπερτέρα τῶν κοινῶν δυσχε-

ρειῶν. Ἐκτὸς ὅτι ὑπάρχουσιν χώραι, πολλὰ ὀφείλουσαι νομισματικὰ ἀποταμιεύματα εἰς παρελθούσας τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐποχάς, ἐν αἷς ἡ καταστατικὴ τῆς νομισματοποιίας οὐδὲν εἶχε τὸ ἀκριβές, ἀφ' ἑτέρου ὑπάρχουσι τόποι ἐν οἷς ἡ γενικὴ κυκλοφορία ἀποτείνεται κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς τὴν συνδρομὴν ξένων νομισματικῶν προμηθειῶν. Συγχρόνως πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ φυσικὴ δύναμις τῆς νομισματικῆς φθορᾶς, ἥτις, ἀνεξαρτήτως τῶν διαφορῶν τῆς ἀπωλείας ὁδῶν, ἐνεργεῖται δραστηριότερον ὅσω μικρότερα μὲν εἶναι ἡ προμήθεια τῶν νομισμάτων, μείζων δὲ ἡ ἔντασις τῆς κυκλοφορίας αὐτῶν· ἡ τρίτῃ τότε ἰσχυρότερα. Ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνῶν εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος, διότι τί πρὸς τὴν νομισματικὴν προμήθειαν, ἐὰν σπουδαῖον μέρος αὐτῆς φεύγῃ τὴν συναλλαγὴν ἐνεκεν ἐλλείψεων π. γ. τῆς ἐννόμου τάξεως; Ἡ ἔννοια τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν νομισμάτων κέκτηται ἰδιαιτέρον διαφέρον, διότι ἐκτὸς τῆς εὐρείας ἐν τῇ γενικῇ συναλλαγῇ ἐπόψεως τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου, ἵνα περιορισθῶ εἰς μόνον τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα, ἐὰν ἐκ τῶν τυχόν σωζομένων πινάκων τῆς ἐπὶ τῆς πρώτης βασιλείας νομισματικῆς ἡμῶν παραγωγῆς προσεθέτομεν τὸ ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν ἄθροισμα αὐτῆς εἰς τὰς νῦν κυκλοφορούσας ἐν τῷ τόπῳ νομισματικὰς ποσότητας, ἠθέλομεν λησμονήσῃ τὴν μεγάλην ἐξαγωγὴν τῶν νομισματικῶν ἐκείνων προϊόντων. Καὶ ἡ εἰς ἄλλας δὲ βιομηχανικὰς χρήσεις μετατροπὴ τῶν ἐν τοῖς νομίσμασι πολυτίμων μετάλλων δίδει εἰς τὴν γενικὴν θεωρίαν περὶ τῶν ἐν δεδομένη ἐποχῇ καὶ χώρᾳ νομισματικῶν προμηθειῶν ἰδιαιτέραν ἔννοιαν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, τὸ ζήτημα τῆς ἐξευρέσεως τῶν νομισματικῶν τούτων προμηθειῶν ἀπησχόλησε διαφόρους συγγραφεῖς ἐπὶ τῇ βάσει μέσων ὄρων καὶ πιθανῶν προσεγγίσεων. Ὅσον ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ἐν αὐτῇ κυκλοφοροῦσα νομισματικὴ ποσότης ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς ἀνάπτυξιν εἰς ἑκατομμύρια λίρ. στερλ. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ

16^{ου} αἰῶνος 4, ἐπὶ Καρόλου Β' 6, κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος 12 περίπου, κατὰ τὸ 1762 πλέον τῶν 16, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος 22 $\frac{1}{2}$, κατὰ τὸ 1837 ἀνέβη εἰς 43 $\frac{1}{2}$, καὶ κατὰ τὸ 1845 εἰς 59. Ἐν γένει ὑποτίθεται ὑπὸ τοῦ K. Michel Chevalier ὅτι ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος κυκλοφοροῦσα νομισματικὴ ποσότης ἀνέρχεται εἰς 1 200 ἑκατομ. φράγκων, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡ Γαλλικὴ σύγχρονος προμήθεια εἶναι τριπλασία περίπου (3 — 4 διλιούνια φρ.). Σχετικῶς πρὸς τὸ ἐνιαύσιον ἄθροισμα τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος αἱ νομισματικαὶ τῶν ἐθνῶν προμήθειαι ὠρίσθησαν εἰς τὸ $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{20}$, $\frac{1}{30}$, $\frac{1}{80}$. Ὁ Humboldt διαιρεῖ τὴν Εὐρώπην εἰς δύο μεγάλα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τμήματα. Ἀφ' ἑνὸς ἡ Ἄρκτος καὶ ἡ Ἀνατολή, ἐν αἷς ἀπαιτοῦνται 14 φλωρίνια πρὸς ἕκαστον ἄτομον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ Δύσις καὶ ἡ Μεσημβρία, ἐν αἷς 25 $\frac{1}{2}$ φλωρίν. κατ' ἄτομον εἶναι ἀναγκαῖα. Ἐν γένει δι' ὅλον τὸν Εὐρωπαϊκὸν πληθυσμὸν ὑπελόγησεν ὁ Rau 21 $\frac{1}{2}$ φλωρίν. δι' ἕκαστον ἄτομον (217 000 000 κάτοικοι, 4 720 000 000 φλωρ.). Ἐν τούτοις ὑπὸ ἰδιαιτέραν ἐθνικὴν ἔποψιν ἐνδεικτικὸς εἶναι ὁ ἐπόμενος πίναξ, ἐμφαίνων τὴν ἐν τῇ τρίτῃ δεκαετηρίδι τοῦ παρόντος αἰῶνος κατ' ἄτομον ἀναλογίαν τῶν διαφόρων νομισματικῶν προμηθειῶν.

Κάτω Χῶραι	52	φλωρίν.	Γερμανία	30	φλωρίν.
Γαλλία	42	»	Βέλγιον	28	»
Ἀγγλία	41 $\frac{1}{2}$	»	Σουηδία	11	»
Πορτογαλλία	34	»			

Πέραν τῶν ὑπολογισμῶν τούτων ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἔχει ἰδιαιτέρους κανόνας εἰς μελέτην τῶν ἀναγκαίων εἰς ἕκαστην ἐθνικὴν κυκλοφορίαν νομισματικῶν ποσοτήτων. Κατὰ τὸν K. Roscher ἰδοῦ πῶς ἔχει ἡ συνήθης τῶν πραγμάτων ὁδός: παρὰ λαῶν προοδευτικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ νομίσμασι συναλλαγῶν τείνει εἰς αὐξήσιν· ἀκολούθως, ὅταν ἡ οἰκονομικὴ καλλιέργεια ἀναπτυχθῇ καὶ ριζωθῶσιν αἱ συνήθειαι τῆς χρηματικῆς πίστεως, ἡ νομισματικὴ κυκλοφο-

ρία καθίσταται μάλλον ταχύτερα και τὰ ἀντικαθιστῶντα τὸ νόμισμα πιστωτικὰ ὄργανα πολλαπλασιάζονται, εἰς τρόπον ὥστε χώρα, τῆς ὁποίας ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία εἶναι ἡμιανεπτυγμένη, ἔχει πλείονας νομισματικὰς ἀνάγκας οὐχὶ μόνον ἀπέναντι τῶν ὀπισθοδρομικῶν κοινωνιῶν ἀλλ' εἰ μάλλον ἀπέναντι τῶν μάλα γε προκεχωρημένων εἰς οἰκονομικὴν πρόοδον.

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις ἐπραγματεύθη ἄλλοτε (φυλ. Αὐγ. 1874 σελ. 253) τὴν κολοσσαίαν ποσότητα τῶν συναλλαγῶν, αἵτινες ἀνευ τῆς μεσολαβήσεως νομίσματος ἐνεργοῦνται κατ' ἔτος ἐν Λονδίῳ διὰ μιᾶς μόνης ὁδοῦ, τοῦ συμψηφιστικοῦ Clearing House. Ἐκατοντάδες διλιουνίων! Ἐκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν τεραστίαν κυκλοφορίαν, ἣτις ἐνεργεῖται διὰ τοῦ μέσου τῶν λοιπῶν τοῦ ἐμπορίου πιστωτικῶν ὀργάνων (συναλλαγματικά, γραμμάτια, χρεώγραφα, μετοχικοὶ τίτλοι, τραπεζικὰ γραμμάτια, κλπ.). Ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ὁμῶς ταύτης πρακτικῆς δύναται νὰ μεταβῇ τις εἰς τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ἄλλων λαῶν, ἐν οἷς ὁ ἀγοραστὴς πρέπει νὰ εἶναι διαρκῶς ὀπλισμένος διὰ νομισμάτων. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἀσία ἀποτελεῖ τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Εὐρώπην, μέχρι τοιοῦτου μάλιστα βαθμοῦ, ὥστε (νόμος αἰώνιος τῶν γειτνιασεῶν καὶ τῶν ἀμοιβαίων ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐπιδράσεων), οὔτε αἱ πρὸς τὴν Εὐρώπην χῶραι τῆς Ἀσίας εἶναι ἐπίσης νομισματοφίλοι ὅσον αἱ μάλλον ἀπώτεραι, οὔτε αἱ πρὸς τὴν Ἀσίαν χῶραι τῆς Εὐρώπης εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμέναι ὅσον αἱ μάλλον δυτικά.

Δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ πρόοδος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἣτις πάντοτε εἶναι ἡ βᾶσις. Ἀλλ' ὁμοιάζει τὸ νόμισμα τοὺς στρατοὺς τῆς προωδευμένης καὶ ὀπισθοδρομικῆς ἀρχαιότητος. Αἱ παρατάξεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀπετέλουσιν διηνεκὴ ἀντίθεσιν τῶν μικρῶν ἀριθμῶν πρὸς τοὺς μεγίστους. Ἐν τούτοις πόση πνευματικὴ δύναμις καὶ τεχνικὴ εὐστροφία παρὰ ταῖς πρώτοις! Τοιοῦ-

τοτρόπως καὶ λαὸς ἢ ἄτομον διὰ μικρᾶς νομισματικῆς προμηθείας δύναται σχετικῶς νὰ κατορθώσῃ μείζονα κύκλον ἐπιχειρήσεων, ἢ δεκαπλάσια μὲν κεκτημένοι ἦττον δὲ προοδευτικοί.

Ἡ ἀνάγκη τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας δὲν ἀναφαίνεται ἐν ἴσῃ ἐντάσει ἀπανταχοῦ. Χώρα π. χ. γεωργικὴ αἰσθάνεται ὀλιγώτερον τὴν ἀνάγκην ταύτην ἢ ἐμπορικὴ. Πρέπει νὰ μεταβῇ τις ἀμέσως ἀπὸ χωρικῆς ἐξοχῆς εἰς ἐμπορικὴν πόλιν, ἵνα πεισθῇ περὶ τῆς ἐν αὐταῖς νομισματικῆς διαφορᾶς. Ἐν τῇ πρώτῃ πολλάκις αἱ μὲν ὑπηρεσίαι ἀνταλλάσσονται κατὰ τὴν καλλιέργειαν, τὸν τρυγητὸν, τὸν θειρισμὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλωνίων, αἱ δὲ βιωτικαὶ ἀνάγκαι εἰς μικρὰν καὶ ἀπλοϊκὴν περιορίζονται περιφέρειαν, τῶν πλείστων χρεωδῶν εἴτε ἀποταμιευομένων ἐξ ἰδίων ἐκάστου κτημάτων εἴτε προμηθευομένων εἰς μικρὰς ποσότητας καὶ μεγάλας τοῦ ἔτους περιόδους. Ἀπ' ἐναντίας ἐντὸς τῶν ἐμπορικῶν κοινοτήτων ἐπικρατεῖ μάλλον τὸ σύστημα τῶν ἡμερησίων προμηθειῶν· ἐκεῖ καὶ ὁ ἀρτοποιὸς καὶ ὁ παντοπώλης, καὶ τὸ κρεσπωλεῖον καὶ τὸ καφφενεῖον, καὶ ὁ μεγαλέμπορος καὶ ὁ μικρέμπορος, καὶ ἐν γένει ὅλη ἐκείνη ἡ εὐρεία ἐκθεσις τῶν ἀεικινήτων ἀγοραστῶν καὶ πωλητῶν. Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον κατὰ πόσον ἡ ἀνάγκη τοῦ νομίσματος ἐργάζεται δραστηριώτερον ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς μάλλον ἢ ἐν ταῖς γεωργικαῖς κοινωνίαις.

Ἐν γένει ὅσον πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας, τόσον (ἀνεξαρτήτως τοῦ προεξετασθέντος ζητήματος μεταξὺ ἀνεπτυγμένων καὶ ἡμιανεπτυγμένων ἐθνικῶν οἰκονομιῶν) καὶ ἡ νομισματικὴ αὐτῆς προμήθεια εἶναι σχετικῶς ἀνωτέρα τῆς σποράδην κατωκημένης. Ὄταν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπικρατεῖ ἡ πατριαρχικὴ καλλιέργεια, τὰ ἄτομα συσσωρεύονται εἰς ομάδας, τὰς ὁποίας τρέφει καὶ ἐνδύει ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, χωρὶς νὰ λησμονήσῃ οὗτος οὔτε τὰς πρὸς γάμον, κατοικίαν καὶ περαιτέρω ἀποκατάστασιν ἀνάγκας αὐτῶν. Ἐν τῷ συστήματι τῆς δουλείας ἡ ἐργασία πληρόνεται ἐπίσης εἰς εἶδη, προστιθεμένης καὶ τῆς μάστιγος. Ἀλλὰ βαθμηδὸν τὰ πλήθη ἐλευθεροῦνται, αἱ ἰδέαι

τῆς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων κυριότητος τροποποιοῦνται καὶ ἐνῶ ἄλλοτε οἱ ἡγούμενοι τῶν ἐθνῶν ἐλάμβανον ὅσα καὶ ὅπως ἐβούλοντο ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ, συνεπληρώθη τέλος ἡ μεγάλη ἐκείνη μεταβολή, καθ' ἣν οἱ πρῶην κύριοι ἐγένοντο ἄπλοὶ μισθοφόροι. Ἐν ὅλαις ταύταις ταῖς κοινωνικαῖς ἀλλοιώσεσι καὶ ταῖς λοιπαῖς σχετικαῖς τὸ νομισμα ἐπαιξε κυριώτατον πρόσωπον. Ὅσον ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐξετείνεται, τόσον ἡ κυκλοφορία τοῦ νομίσματος ἐκρατύνετο, καὶ τὰνάπαλιν.

Ἡ ταχύτης τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας ἀποτελεῖ ἐκ τῶς τῆς πιστωτικῆς ἐπικουρίας, τὸ κυριώτερον ὄριον τῶν ἐν τοῖς προωδευμένης ἔθνεσι νομισματικῶν προμηθειῶν. Περὶφημον εἶναι ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἱστορίᾳ τὸ παράδειγμα τοῦ ἐν Τουρνὰ φρουράρχου (1745). Δι' 700 φλωρινίων κατώρθωσεν οὗτος νὰ πληρώσῃ καὶ νὰ βραβεύῃ τὴν φρουρὰν ἐπὶ ἑπτὰ ἐβδομάδας, δανειζόμενος καθ' ἐκάστην τὸ πρᾶσον τοῦτο ἐκ τῶν ξενοδόχων, οἵτινες τὸ ἐλάμβανον τμηματικῶς παρὰ τῶν στρατιωτῶν. Ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς ἔχει τί ἀνάλογον, οὐχὶ ὡς ἐν πολιορκίᾳ ἀλλ' ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ. Κατὰ πρῶτον ἡ νομισματικὴ τῶν κοινωνιῶν δραστηριότης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος δημοσίου πνεύματος. Ἐὰν τοῦτο εἶναι τεταραγμένον, τὰ νομίσματα φεύγουσιν εἰς βαθείας κρύπτας, ἵνα ἀναφανῶσι πάλιν μετὰ τοῦ αἰθρίου ὀρίζοντος. Ἀφ' ἑτέρου ὅσα μείζων εἶναι ἡ ποικιλία τῆς ἐν τῷ λαῷ παραγωγῆς εἰς προϊόντα καὶ ὑπηρεσίας, τόσω ἡ συναλλαγή ἀναπτύσσεται καὶ ἐπομένως τοῦ νομίσματος ἡ μηχανὴ μετὰ πλείονος ἐντάσεως λειτουργεῖ. Τότε ἀρχεται ἡ μεγάλη περίοδος τοῦ ταχυτέρου κοινωνικοῦ βίου, καθ' ἣν παραγωγὴ, συναλλαγή καὶ κατανάλωσις σπεύδουσιν μετὰ τῶν θαυμασίων τῆς πίστεως ἐφοδίων ὀρμητικῶς πρὸς τὸ ἀγνωστον μέλλον, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν πυκνῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν ἐξόχων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἀνακαλύψεων.

ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

Καθὼς τελευταῖον ὁ Κ. Forsyth ἔλεγεν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, οὐδὲν ἄτοπον εἰς τὸν συνεταιρισμὸν ἀνθρώπων τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῆς αὐτῆς τάξεως ἐπὶ σκοπῶ οἰκονομικῆς βελτιώσεως τοῦ βίου αὐτῶν διὰ τῶν διαφορῶν τῆς συνεργασίας μέσων, ἐν οἷς ἰδίως παρίσταται ἡ συλλήβδην ἀγορὰ τῶν πρῶτων ἐφοδίων τῆς ζωῆς καὶ ἡ τμηματικὴ κατόπιν πώλησις αὐτῶν. Ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς λοιπὰς τοῦ τοιούτου συνεταιρισμοῦ ἐμφανίσεις ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδιαιτέρως, ἀξιομνημόνευτος εἶναι ὁ ἐν Wolwich συνεταιρισμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ στρατῶνος. Ἡ ἀρχὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτου ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν προχείρων τοῦ στρατιώτου καταναλώσεων. Ἐνῶ πρότερον ὁ στρατιώτης ἐδίδοε τὸν ὀβολὸν αὐτοῦ εἰς τὸν μεταπράτην, ὅστις ἐξέθετε τὰς προμηθείας του εἰς τὴν γειτονείαν τῶν στρατώνων, εὐφελῆς τινες ὑπαξιωματικοὶ ἐσκέφθησαν, ὅτι τὰ πρῶτα ἐφόδια τῆς προχείρου στρατιωτικῆς καταναλώσεως ἠδύνατο νὰ συγκεντρωθῶσι διὰ τοῦ μέσου τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν μικρῶν στρατιωτικῶν βαλαντίων. Αὐτὸ ἤρκεσεν ἵνα σχηματισθῇ ὁ στρατιωτικὸς τοῦ Wolwich συνεταιρισμὸς, ὅστις βαθμηδὸν ἀνδρωθεὶς ἐκτείνει τὰς ἐργασίας του εἰς τὰς πλείστας βιωτικὰς ἀνάγκας τοῦ στρατιώτου καὶ ἔτι πέραν μάλιστα, διότι προμηθεύει τὰς περίξ συνοικίας δι' ὑποδημάτων, πτηνῶν, γαλακτερῶν, ζύθου κ.τ.λ.

Ἐὰν ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ταύτης πρακτικῆς μεταβῶμεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, πρώτη ἐντύπωσις παρίσταται ἡ μεταξὺ τοῦ Ἕλλητος καὶ τοῦ Ἕλλητος στρατιώτου βιωτικὴ διαφορά. Ἐνῶ ἡ εὐεξία τοῦ πρώτου λίαν εὐγλώττως ὀμιλεῖ διὰ τοῦ ἀνθηροῦ ἐξωτερικοῦ αὐτοῦ, ὁ δεύτερος καταμαστίζεται ὑπὸ οἰκονομικῶν στενοχωριῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται ἡ ζωηρότης τοῦ κλίματος καὶ τοῦ χαρακτήρος του, ἵνα κα-

ταστῶσι καὶ ὀπωσοῦν ἀνεκταί. Εἶδον ἄνδρας τοῦ Ἑλληνικοῦ στατοῦ διαβαίνοντας μονίμως ἢ προσωρινῶς ἐκ Κηφισιάς, τῶν ὁποίων ἡ φυσιογνωμία ἐμαρτύρει διαρκεῖς καὶ βαρείας στερήσεις. Ἡθέλησα νὰ πληροφορηθῶ καὶ ἔμαθον μετ' ἀπορίας, ὅτι ὅλον τὸ σύστημα τῆς καταδιώξεως τῶν ὀρέων ἐνεργεῖται διὰ στρατιωτικῶν στομάχων, τοὺς ὁποίους μόνον ἄρτος δίπυρος κανονικῶς ἐπισκέπτεται. Τὸ πεδίου οὕτω τῆς μάχης εἶναι ἀπείρως προτιμότερον, διότι τοῦλάχιστον ἀποθνήσκει τις ἐπ' αὐτοῦ οὐ μόνον ἐνδόξως ἀλλὰ καὶ μετὰ καλῶς ἐφωδιασμένου στομάχου. Τὸ θέμα λοιπὸν τῆς στρατιωτικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως μετέχει πολλῆς οἰκονομικῆς σημασίας. Μεταξὺ δὲ τῶν διαφορῶν ταιαύτης φύσεως ἐπόψεων ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις ἐμελέτησεν ἤδη (φυλ. 17, σελ. 226 καὶ ἐπ.) γενικὴν τινα ἰδέαν περὶ στρατιωτικῶν κτημάτων καὶ ἀνεμνήσθη κατ' αὐτὴν τῶν Βυζαντινῶν στρατιωτοτοπίων. Ἡ ἐνωσις τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος μετὰ τῆς καλλιέργειας τῶν γαιῶν περιέχει πολλοὺς ὄρους περαιτέρω κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπώλεσεν ἡ Ἑλλὰς τὴν μετὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1831 καταλληλοτάτην τῷ ὄντι ἐποχὴν. Ἰδιαιτέρον ἐν τούτοις διαφέρων κέκτηται ἐπὶ τῆς προκειμένης μελέτης ὁ οἰκονομικὸς συνεταιρισμὸς τῶν στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν εὐτυχῆ τῶν ὑπαξιωματικῶν διεύθυνσιν τῆς ἰδέας, ἣτις ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τοὺς τρεῖς χαρακτῆρας τοῦ στρατοῦ.—ὅτι εἶναι οὗτος τὸ μεγαλείτερον σχολεῖον τοῦ ἔθνους, ὅτι πρέπει ἢ εὐεξία αὐτοῦ νὰ καλλιεργεῖται ὡς δύναμις τῆς ὁποίας ἡ κανονικὴ λειτουργία συνδέεται πρὸς τὴν ὑπαρξιν αὐτὴν τῆς ἐπικρατείας, καὶ τέλος ὅτι ὁ ἐν ἐνεργείᾳ στρατὸς ἀποτελεῖ τὸν φυσικὸν σκελετὸν τῆς ἐν πάσῃ ἐνδεχομένη περιστάσει ἐγερτέας ἐθνικῆς στρατιᾶς.

Α'. — Ἐκ τῆς πρώτης ἐπόψεως ἡ καλλιέργεια τοῦ νεωτέρου πνεύματος τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἀπὸ τῆς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς στρατιωτικῆς θητείας πρακτικῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, θέλει εὐκόλως εἰσχωρήσει εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ ἔθνους μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ τῶν τελευταίων ἐξοχικῶν

κοινοτήτων. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀναγκαίων εἰς τὸ ἔθνος ἰδιοτήτων, αἵτινες καλλιεργοῦνται ἐν τῷ στρατῷ, πρόκειται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ τῆς συνεταιριστικῆς τῶν ἀτόμων ἀξίας μετὰ τοῦ συνοδεύοντος ταύτην πνεύματος οἰκονομίας, βιωτικῆς τάξεως καὶ συνεχοῦς ἐνεργείας. Δὲν εἶναι ἀδιάφορον ἐφόδιον εἰς τὴν μέλλουσαν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν ἢ ὑπὸ τοῦ ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν πατρικὴν στέγην στρατιώτου μεταφορὰ τῶν πρακτικῶν ἐκείνων γνώσεων, αἵτινες προάγουσι τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τὴν τέχνην τῆς εὐοδώσεως αὐτοῦ. Ὅπισθεν αὐτῶν ἔρχεται ἡ μεγάλη πνοὴ τῶν ἐπιχειρήσεων.

Β'. — Ἐκ τῆς δευτέρας ἐπόψεως πρέπει τις νὰ λησμονήσῃ τὴν δύναμιν τῶν ἐνουμένων μικρῶν, ἵνα μὲν κερηνῶς ἐνώπιον τῆς λάμψεως τῶν μεγάλων. Ἡ Θεία Πρόνοια ἐνεφύτευσεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μικρῶν μίαν δύναμιν ἀκαταγώνιστον. Εἶναι ὁ συνεταιρισμὸς, ὑπὸ τὴν σημάϊαν τοῦ ὁποίου αἱ μικραὶ τοῦ Λαοῦ ἐταιρίαι εἰς ἑκατομμύρια μετρῶσιν ἀλλαχοῦ τὰς χρηματικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Ἐχων οὕτως ἐνώπιόν μου τὴν πενιχρότητα τοῦ στρατιωτικοῦ βαλαντίου, δὲν διστάζω εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητά αὐτοῦ, ἅμα ἐμπνευσθῶσιν οἱ ἄνδρες ἐκ τῆς Θείας ταύτης τοῦ συνεταιρισμοῦ ἰδέας.

Ὁ ὅλος μηχανισμὸς συνίσταται κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν καθ' ἑβδομάδα εἰσφορὰν ἐλαχίστου χρηματικοῦ ποσοῦ. Ἐν Γερμανίᾳ τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ παρεδέχθησαν καὶ 8 λεπτά, ποσότητα δηλαδή, τὴν ὁποίαν ὁ στρατιώτης ἀκόπως δύναται νὰ οἰκονομήσῃ ἐκ τῶν ἐβδομαδιαίων ἐκείνων δαπανῶν αὐτοῦ, ἐν αἷς ἀτυχῶς δὲν προεξάρχει ἡ ὑγιεινὴ ἔποψις. Ταχέως θὰ δυνηθῶσιν οὕτως οἱ κατὰ τὰ διάφορα στρατιωτικὰ κέντρα σχηματισθόμενοι στρατιωτικοὶ συνεταιρισμοὶ νὰ ἐφοδιάσωσι μικρὸν ἐταιρικὸν κατάστημα, ἵνα ἐξ αὐτοῦ οἱ ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ συνεταιρισμῷ συνάδελφοι προμηθεύωνται τὰ πρῶτα τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς ἐφόδια. Βαθμηδὸν τὸ ἐταιρικὸν κατάστημα θὰ εἰσέλθῃ εἰς στάδιον ἀφθονωτέρων καὶ ποικιλωτέρων προμηθειῶν, αἱ περίξ δὲ

συνοικίαι, ἐν αἷς συνήθως τοῦ στρατιωτικοῦ βίου αἱ σχέσεις εἶναι πολυπληθέστεραι, θὰ προσθέσωσιν οὐσιωδῶς εἰς τὸν ὀσημέραι ἀναπτυσσόμενον ἀριθμὸν τῶν ἀγοραστῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἔσεται οὐχὶ μόνον ἐξοικονόμησις πλειοτέρων τῆς συνήθους βιωτικῆς ἐφοδίων διὰ τοὺς συνεταίρους ὑπαξιωματικούς καὶ στρατιώτας, ἀλλὰ καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου κατάρτισις ἐταιρικῆς μετοχῆς καὶ κερδῶν ἀναλόγων ἐπ' αὐτῆς ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπιχειρήσεως. "Ὅσοι εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο μικρὰν δίδουσι προσοχὴν, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πομπικούς τῶν στρατῶν φίλους. Εὐχαριστοῦνται π. χ. εἰς μίαν παράταξιν καὶ ἔπειτα παραπέμπουσιν ἕκαστον εἰς τὸν ξηρὸν ἄρτον του, μὴ λησμονοῦντες αὐτοὶ τὰ Λουχούλεια γεύματά των. Ἄλλ' ἢ Οἰκονομικῆ Ἐπιστήμη οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς ποιαύτην Σχολήν. "Ὅπου πάσχων πληθυσμὸς, πολιτικὸς, στρατιωτικὸς, βιομηχανικὸς ἢ γεωργικὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ λαμπὰς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Γ'. — Ἐκ τῆς τρίτης ἐπόψεως προξενεῖ ἀληθῶς αἰσθησιν ἢ δύναμις τοῦ προτεινομένου συνεταιρισμοῦ. Ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἀπερχομένων ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀνδρῶν καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκάστης περιφερείας κέντρου δὲν ἐξαρτᾶται πλεόν ἐκ τοῦ ἀργοῦ πνεύματος τοῦ νόμου πρὸς ἐνδεχομένην τινὰ τοῦ ἔθνους στρατιωτικὴν συνάθροισιν, ἀλλ' ἐκ τῆς σταθερᾶς καὶ συνεχοῦς μεταξὺ τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἀπερχομένων ἀτόμων συνεργασίας. Φεύγων ὁ στρατιώτης ἀφίνει ὀπισθεν αὐτοῦ τὴν μετοχὴν του καὶ κατὰ πᾶσαν ἐταιρικὴν περίοδον λαμβάνει τὰ μερίσματα αὐτῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀσφαλεστέρα μέθοδος εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῆς στρατιωτικῆς συνεχείας. Περιοδικαὶ τῶν ἐταίρων συνελεύσεις δύνανται νὰ συνδυασθῶσι μετὰ περιοδικῶν στρατιωτικῶν γυμνασίων. Καὶ τέλος δὲν εἶναι τις ἀπλήρη μηχανὴ τὴν ὁποίαν προσκαλοῦσιν, ἵνα κινηθῇ καὶ ἵνα κινήσῃ, ἀλλ' εἶναι ἄθροισμα σκοπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ, ἔδωκα ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω γενικῆν τινὰ ἰδέαν, κατὰ πόσον δύναται νὰ συνεργασθῶσι.

ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

Πολλὰ βεβαίως πρέπει νὰ συντρέξωσιν εἰς τὴν εὐδῶσιν τοῦ οἰκιακοῦ κατὰ τὸν γάμον σκοποῦ, μεταξὺ ὧν ὅμως κυριωτάτην κατέχει θέσιν ἢ πρὸς τὸ θεῖον ἀφοσίωσις. Πῆς λόγος τῆς νεωτέρας κοινωνικῆς περὶ τὰς οἰκογενείας δυσαρμονίας εἶναι ἡ παραμέλησις τοῦ κοινοῦ τῶν συζύγων πρὸς τὸ θεῖον συνδέσμου. "Ὅταν ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος ὁ Ἰσχομάχος διηγεῖτο πρὸς τὸν Σωκράτην τὰ περὶ τὴν διάταξιν τοῦ οἰκιακοῦ αὐτοῦ βίου, ἐν τοῖς πρώτοις ἀνέφερε τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς θυσίας, καθ' ἃς ἠυχῆθη αὐτὸς μὲν νὰ διδάξῃ, ἡ γυνὴ του δὲ νὰ μάθῃ τὰ εἰς ἀμφοτέρους βέλτιστα.

Ἡ διδακτικὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἀποστολὴ ἀποτελεῖ εὐρύτατον κύκλον, ἐν ᾧ ἐκτὸς τῶν τέκνων σπουδαῖον κατέχει μέρος ἡ νέα σύζυγος. Ἐκτὸς τῆς παρὰ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς ἀνατροφῆς, ὑπολείπεται ἰδιαιτέρον καὶ κρίσιμον παρὰ τῷ ἀνδρὶ στάδιον. "Ὅταν ἐν τῇ κοινωνικῇ πρακτικῇ ἀπαντῶμεν κατεστραμμένας συζύγους, μεγάλην ποσότητα αἰτίων πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν. Δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω συνηθέστατον φαινόμενον ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ, καθ' ὃ αἱ μὲν παρθένοι ἐνδύονται σεμνῶς καὶ ὀλιγοδαπάνως, αἱ δὲ ἔγγαμοι ρίπτονται ὀρμητικῶς εἰς τὴν ὁδὸν τῶν πολυτελῶν κοσμημάτων. Ἀπόδειξις ὅτι ἡ διδακτικὴ δύναμις τῶν ἀνδρῶν εἶναι μικρότερα τῆς τῶν γονέων καὶ ὅτι κυριωτάτη αἰτία τῆς διαφθορᾶς ὀφείλεται εἰς τὴν ματαιότητα πολλάκις τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐν πολλαῖς περιστάσεσι διὰ τοῦ περὶ τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ὄγκου ἐπιχειροῦσι νὰ ἐπιβληθῶσιν ἂν ὄχι νὰ ἐξαπατήσωσι τὴν κοινὴν γνώμην.

Ἡ γυνὴ τοῦ Ἰσχομάχου εἶχε διδαχθῆ παρὰ τῆς μητρὸς τῆς τὸ σωφρονεῖν ἀρετῇ τῷ ὄντι σώζουσα καὶ αὐξάνουσα τὸν οἶκον, ἡγεμῶν καὶ κορωγῆς τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἀνατροφῆς

καὶ εὐδαιμονίας, ἀρετὴ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ἰσχομάχου δὲν εἶχε λησμονήσει εἰς διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ὑπολείπεται πολλὴ πρὸς ἐκαστὴν οἰκογένειαν ἐσωτερικὴ ἐξέτασις, διότι ἐὰν ἀφήσωμεν τὰς περιστάσεις τῆς ἡμελημένης πρὸς τὰς θυγατέρας ἀνατροφῆς, τὰ ἄρρενα τέκνα τῆς οἰκογενείας θεωροῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον χειραφετημένα ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτι χρόνων τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται καὶ ἡ προβαίνουσα ὀσημέραι παρακμὴ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας μέχρι συνηθεστάτων ἐν τῇ κοινωνίᾳ σκανδάλων.

Κατ' ἀκρίβειαν ὁ γάμος εἶναι συνεταιρισμὸς τῶν ἠθικῶν, ὑλικῶν καὶ οἰκονομικῶν δυνάμεων τῶν συζύγων. Ἡ σύζυγος τοῦ Ἰσχομάχου ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος διδασκτικώτατον μάθημα παρὰ τοῦ ἀνδρός τῆς. «Δὲν πρέπει, λέγει οὗτος, νὰ παρατηρῶμεν τίς ἐξ ἡμῶν κατέθεσεν εἰς τὸ κοινὸν τοῦ γάμου πλείονα πράγματα, ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖ εὖ εἰδέναι ὅτι ὁπότερος ἀν' ἡμῶν βελτίων κοινωνὸς ἦ, οὗτος τὰ πλείοσιν ἄξια συμβάλλεται.» Ἡ ἀμιλλα λοιπὸν τῶν συζύγων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἀποτελεῖ πολυτιμώτατον ἐλατήριον. Ὁ γάμος δὲν εἶναι ἄθροισμα περιουσιῶν, ἀλλὰ κοινωνία ψυχῶν καὶ ἠθικῶν τῆς ἐν τῷ βίῳ εὐδαιμονίας ἐλπιδῶν.

Ἡ ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ λειτουργία τῆς γυναικὸς εἶναι θέμα τὸ ὁποῖον εἰς πολλὰς ὑπεβλήθη ἐρεύνας. Ἡ φύσις ὁμῶς ὀμιλεῖ σαφέστερον τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμιστῶν, διότι διὰ τῆς πρακτικῆς τῶν αἰώνων ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ μὲν γυνὴ προώριστα μᾶλλον εἰς τὰ ἐντὸς τῆς οἰκίας ἔργα, ὁ δὲ ἀνὴρ μᾶλλον εἰς τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τοῖς ὑπαίθροις. Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀναγκαιότητος τῶν συζύγων ὀφείλεται εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην διαφορὰν, καθόσον διὰ τοῦ γάμου συμπληροῦνται αἱ ἀμοιβαῖαι ἀνικανότητες τῶν γενῶν. Ὑπὸ οἰκονομικὴν ἐποψιν ὁ Ἰσχομάχος ἔχει ἐνώπιόν του πλήρες σύστημα. Παριστᾷ τὴν γυναῖκα ἀποστέλουσαν ἔξω τοὺς οἰκέτας ἐκείνους, ὅσων τὸ ἔργον εἶναι εἰς τὰ ἐκτὸς καὶ ἐπιστατοῦσαν εἰς ἐκείνους, οἵτινες

ὀφείλουσι νὰ ἐργάζωνται ἐν τῇ οἰκίᾳ, δεχομένην καὶ φυλάττουσαν τὰ εἰσαγόμενα διανέμουσαν δὲ ἐξ αὐτῶν τὰ πρὸς δαπάνην προσήκοντα, ἐπιμελουμένην τῆς θεραπείας τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ νοσοῦντων, ἐκγυμνάζουσαν τὰς ἀνεπιστήμονας ὑπηρετρίας, μορφώνουσαν ἐξ αὐτῶν τὴν ταμίαν καὶ τὴν διάκονον τῆς οἰκίας (ὁ Ἰσχομάχος ἦν πλούσιος Ἀθηναῖος), εὐεργετοῦσαν τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπιστήμονας, πιστοὺς, σώφρονας καὶ χρησίμους καὶ τιμωροῦσαν τοὺς πονηροὺς, τὸ δὲ πάντων ἡδιστον καθιστῶσαν, ἂν φανῆ καλλιτέρα τοῦ ἀνδρός, θεράποντά τῆς αὐτὸν ἐν τῇ σταθερᾷ καὶ παρηγόρῳ πίστει, ὅτι «τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ οὐ διὰ τὰς ὠραιότητος ('), ἀλλὰ

(') Τὸ ζήτημα τῆς ἐπιτετηδευμένης ὠραιότητος ἀπασχόλησεν ἰδιαιτέρως τὸν Ἰσχομάχον. Ἡμέραν τινα ἰδὼν τὴν σύζυγόν του βεβαυμένην διὰ πολλοῦ μὲν ψιμυθίου, ὅπως φαίνεται λευκότερα, διὰ πολλῆς δὲ ἐγγούσης, ὅπως φαίνεται ἐρυθροτέρα, ἔχουσαν δὲ ὑψηλὰ ὑποδήματα, ὅπως φαίνεται μεγαλειτέρου ἀναστήματος, «εἶπέ μοι, τῇ λέγει, ὦ γύναι, ὅα μὲ ἐκρίνας μᾶλλον ἀξιαγάπητον σύντροφον εἰς κτήματα, ἐὰν σοὶ ἐφανέρωνον τὰ ὑπάρχοντα χωρὶς νὰ κομπάζω, ὅτι ἔχω πλείονα, καὶ χωρὶς νὰ ἀποκρύπτω οὐδὲν, ἢ ἐὰν σὲ ἐξηπάτιον παριστῶν μείζονα τὴν περιουσίαν μου, δεικνύων σοὶ κίβδηλον ἀργύριον, ψευδῆ δὲ περιδέραια καὶ ἐνδύματα πλαστοῦ πορφυροῦ χρώματος; — Ἐὐφήμει, ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ· οὐδέποτε ἠδυνάμην νὰ σὲ ἀγάπησω, τοιοῦτον ὄντα, ἐκ ψυχῆς. — Ἀλλὰ δὲν νομίζεις, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰσχομάχος, ὅτι συνεταιρισθῆμεν ἵνα κοινωνῶμεν καὶ τῶν σωμάτων; — Τὸ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι, εἶπεν ἡ γυνὴ. — Πῶς ὅα σοὶ ἐφαινόμην λοιπὸν, λέγει ὁ Ἰσχομάχος, ἐὰν ἐνεφανιζόμην ἐνώπιόν σου βεβαυμένος διὰ μίλτου καὶ μετ' ὀφθαλμῶν χρώματος ἀνδρικήλου; — Οὐδὲ μίλτον ἠθελὸν ἐγγίξει, ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ, μᾶλλον εὐχαρίστως ἢ σὲ, οὐδὲ ἀνδρικήλου χρώμα ὅα ἐβλεπον μετὰ πλείονος εὐχαριστήσεως ἢ τὸ σὺν. — Ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ὦ γύναι, εἶπεν ὁ Ἰσχομάχος, νόμιζε ὡς μὴ εὐχαριστούμενον μήτε εἰς τοῦ ψιμυθίου μήτε εἰς τῆς ἐγγούσης τὸ χρῶμα περισσύτερον τοῦ σοῦ, διότι αὐτοὶ οἱ Θεοὶ ἐποίησαν, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἀνθρώπου σῶμα καθαρὸν οἶονται ἡδιστον εἶναι. — » Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδέποτε πλέον ἡ γυνὴ τοῦ Ἰσχομάχου ἐψιμυθιώθη· ἐπειρᾶτο δὲ νὰ δεικνύῃ ἑαυτὴν καθαρώς καὶ περπύοντως ἔχουσαν.

διὰ τὰς ἀρετὰς εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐπαύξεται.»

Ἡ οἰκογενειακὴ τάξις εἶναι ἡ κλεις τοῦ τελικοῦ ἐν τῷ ἐγγάμῳ βίου πορίσματος. Ἡ ἔννοια αὕτη περιλαμβάνει τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν ἠθικῶν, πνευματικῶν καὶ οἰκονομικῶν τοῦ οἴκου στοιχείων. Ἡ διαμοίρασις τῶν ἔργων ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν ἔποψιν. Ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας περιμένουσιν ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς περαιτέρω κοινωνικῆς ἁρμονίας. Πόση δόσις τάξεως ἠδύνατο νὰ φυτευθῇ εἰς τὰς ψυχὰς π. χ. τῶν παιδῶν ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῆς παιδείας τῇ ἐνασχολήσει, τὴν ὁποίαν συνήθως ὡς ἀταξίαν χαρακτηρίζομεν καὶ ἀνεχόμεθα. Ἡ λειτουργία τοῦ παραδείγματος εἶναι μεγίστη ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ εἶναι αἱ πρῶται τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰκόνας διὰ τοὺς νεαροὺς αὐτῶν βλαστούς. Τὸ δὲ ζήτημα τῆς περιουσίας εὐρίσκει τόσον εὐνοϊκὴν λύσιν ὑπὸ τὸ ζωοποιὸν τῆς τάξεως πνεῦμα, ὥστε δὲν ὑπάρχει δαπάνη οὐδὲ εἰσόδημα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἢ κατὰ σκοπὸν μέθοδος νὰ καθυστερῇ πρὸς τὴν γενικὴν τοῦ οἴκου πρόοδον. Ἐὰν ἡ ἀταξία, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἰσχύμαχος, εἶναι ὅμοιον τι ὡσεὶ γεωργὸς ἀναμιγνύων κριθὰς καὶ σίτον καὶ ὄσπρια, ἔπειτα δὲ ἀναγκαζόμενος νὰ τὰ διαχωρίζη, ὁπότε λάβῃ ἀνάγκην ἢ ζύμης ἢ ἄρτου ἢ ὄψου, βεβαίως εἶναι κατὰ πολὺ δεινότερον, ὅταν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀφετηρίας ἡ ἀταξία καταλάβῃ τὴν ὅλην διεύθυνσιν τοῦ οἴκου. Ἡ ἀνθηροτέρα ἀτομικὴ ἀποκατάστασις συντρίβεται τότε ἐπὶ τῶν προστυχόντων σκοπέλων, καθὼς τὸ στερεότερον πλοῖον ὅταν ἡ ἀταξία καταλάβῃ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ.

N. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ.

ΒΑΦΙΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΥΛΑΙ.

Ἡ χρωματιστικὴ βιομηχανία συνδέεται ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὰς περὶ καλοῦ ιδέας τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἀπανταχοῦ ἀνευρίσκομεν ἔχνη αὐτῆς, ἅμα ὡς ὁ ἔθνικὸς βίος εἰσῆλθεν ἐπωσδήποτε εἰς τὸ στάδιον τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Κατὰ πρῶτον φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀπετάθησαν εἰς τὰς φυτικὰς οὐσίας, ἀκολουθῶν δὲ εἰς τὰς ὄρυκτάς, αἵτινες ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν διαστάσεων, τὰς ὁποίας ὀσμύραι λαμβάνει ἡ χημεία, εἶναι προωρισμέναι νὰ ἀρξῶσιν ἐν γένει τῆς χρωματιστικῆς ἀγορᾶς.

Κατὰ τοῦτο ἡ Ἑλλὰς πιστὴ εἰς τὴν ὑφαιστειογενῆ καταγωγὴν τῆς εἶναι πεπρωκισμένη διὰ μεγάλων καὶ ποικίλων ἀποταμιευμάτων τῆς ἐν τῷ σκότει τοῦ παρελθόντος κατεργασίας τῶν φυσικῶν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς δυνάμεων. Τὸ Ἑλληνικὸν π. χ. χρώμιον ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὅσοι εἶδον τὸ λαμπρὸν ἐρυθροῦν χρῶμα τῆς μηχανικῆς αὐτοῦ σκευασίας δύνανται νὰ κρίνωσι περὶ τῶν χρωματιστικῶν ὀησαυρῶν, τοὺς ὁποίους κρύπτει ἡ γῆ ἡμῶν ἐν τοῖς σπλάγχχνοις αὐτῆς εἰς ἐνασχόλησιν τῆς περιμενομένης ἐπιστήμης καὶ χρῆσιν τῆς κατόπιν αὐτῆς τέχνης. Ἀλλ' ὁ σκοπός μου εἶναι ἡ μελέτη τῆς φυτικοζωϊκῆς χρωματιστικῆς τοῦ ἡμετέρου τόπου δυνάμεως, τὴν ὁποίαν παρέχουσιν ἢ τὰ δένδρα τοῦ δάσους (ἀγρία φύσις), ἢ οἱ καλλιεργημένοι ἀγροὶ (ἡμεροσ φύσις), καὶ πάλιν οὐχὶ ἐν γένει κατὰ τὴν ἐπιτόπιον χρῆσιν, ἀλλ' ὅπως ἀποκαλύπτουσιν αὐτὴν οἱ ἐμπορικοὶ πίνακες τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας (1857—1871) ἐπὶ τῶν ἔθλων τῆς ἐπικρατείας.

Ἡ σημαντικώτερα ὕλη εἶναι ἡ βάλανος, χρησιμεύει εἰς τὴν βυρσοδέφειαν καὶ χορηγεῖται ὑπὸ εἶδους τινος δρυῶν, αἵτινες ἀπαντῶνται παρ' ἡμῶν εἴτε εἰς κατάστασιν δασώδη, εἴτε σποράδην, ὡς ἔθνικὴ κτῆσις ἢ ὡς ἀτομικὴ. Ἡ συλλογὴ ἐνεργεῖται κατὰ Ἰούλιον γενικῶς δὲ κατ' Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον. Ἐνδιαφέρει ἰδίως τὸ κύπελον, ἐν ᾧ περικλείεται ἡ βάλανος, διότι αὐτὸ περιέχει τὴν ἐπιζητουμένην οὐσίαν. Ἐπὶ τούτῳ ἀποχωρίζονται αἱ βάλανοι, ἀποξηραίνονται τὰ κύπελα, τριβόμενα δὲ ταῦτα παραδίδονται εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον μέχρις Ἀπριλίου καὶ Μαΐου. Ἡ βαλανοπαραγωγὴ διακρίνεται εἰς δύο ποιότητες, ψιλὴν (χαμάδα) καὶ χονδρὴν

(χαρχάλα), ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη, ὑπερτιμωμένη κατὰ 30 τοῖς $\frac{1}{10}$ παράγεται ἐπὶ ἀνομβρίας, ἡ δευτέρα ἐπὶ πολυομβρίας καὶ ὅταν δὲν συλλεχθῇ ἐγκαίρως ὁ καρπός. Ἡ Ἑλληνικὴ βάλανος, ὀφειλομένη πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, Αἰτωλίαν, Ἀχαΐαν καὶ Λακωνίαν (ἐν αἷς πωλεῖται κατὰ χιλιάδα Ἑνετικῶν λιτρῶν), τὴν Τριφυλίαν, Ἀττικὴν, Κέαυ καὶ Εὐβοίαν (ἐν αἷς πωλεῖται κατὰ στατῆρα), κέκτηται τὴν ἐπομένην διὰ τὸν τόπον ἐξαγωγικὴν σημασίαν.

ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.
57		459295	62	119151	1381696	67	143874	2318578
58	88088	974848	63	75329	811651	68	88670	1550986
59	62551	644334	64	97093	1102044	69	127402	1908975
60	55262	691790	65	136789	1636014	70	84448	1262217
61	107771	1364889	66	66894	825101	71	110098	1475563

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου προκύπτει, ὅτι ἡ βαλανοπαραγωγὴ τῆς Ἑλλάδος ὁσημέραι παράγεται ἀπὸ 4 135 156 δραχ. κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν ἀνέβη εἰς 5 756 506 κατὰ τὴν δευτέραν καὶ εἰς 8 516 319 κατὰ τὴν τρίτην, ἥτοι ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν ὑπερεδιπλασιάσθη, εἰσκομίσασα καθ' ὅλην τὴν δεκαπενταετίαν 18 407 981 δρ. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ βάρους τῆς ἐξαχθεῖσης ὕλης, ἐνῶ ἐν τῇ πρώτῃ πενταετίᾳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπολογίζεται τοῦτο εἰς 358 672 ὀκ., ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀνέβη εἰς 495 256 καὶ ἐν τῇ τρίτῃ εἰς 554 489. Ἐὰν αὐτῶ συνδυάσωμεν τὴν πρῶτον τοῦ βάρους πρὸς τὴν πρῶτον τῶν τιμῶν τῆς ἡμετέρας βαλανοπαραγωγῆς, ἡ θέσις αὐτῆς ἐν τῷ διεθνεί συναγωνισμῷ ἀποδεικνύεται σταθερῶς ἀκριαία.

Δευτέραν κατέχει θέσιν ἐν τῷ ἐξαγωγικῷ ἡμῶν ἐμπορίῳ τὸ ἐρυθρόδανον (ριζάρι), τοῦ ὁποῦ τὰς χρωματιστικὰς ιδιότητας ἐσπούδασεν ὁ Διοσκουρίδης, καὶ τὴν μεγάλην ἐν Ἰταλίᾳ καλλιέργειαν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος. Ἡ βιομηχανικὴ τοῦ φυτοῦ τούτου ἀποστολὴ εἶναι τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐρυθροδάνων τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς πρῶτον εἶναι τὸ τοῦ Ἀΐδινλου (μπακίρι ὀνομαζόμενον) καὶ δεύτερον τὸ τῆς Ἑλλάδος, καλλιεργούμενον ἰδίως ἐν Εὐβοίᾳ, Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ, Λοκρίδι, Σκύρῳ καὶ Λίγνῳ. Τὸ ἐρυθρόδανον, λέγει ὁ κ. Κ. Μελάς ἐν τῷ πολυτίμῳ Ἐμπορικῷ Ἐγχειριδίῳ αὐτοῦ (σελ. 205) «εἶναι ρίζα φυτοῦ βλαστάνοντος ἐν γένει εἰς τὰ εὐκρατα κλίματα· τὸ σχῆμα τῆς ρίζης εἶναι ὀριζόντιον, ἔχει δὲ πάχος ἐνὸς μικροῦ δα-

κτύλου καὶ χρῶμα κόκκινον· τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ τούτου ἀξάνουν τυλισσόμενα περὶ τὸ στέλεχος μὲ μικρὰ ἀγκάθια, τὰ δὲ ἀνθὰ του εἶναι κίτρινα. Ἡ εἰς τὸ ἐμπόριον γνωστὴ ρίζα τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι κυλινδρική, κεκαλυμμένη μὲ φλοιὸν κοκκίνου χρώματος καὶ ἔχουσα ἰδιαιτέραν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν πικράν καὶ στυπτικὴν, συλλέγεται δὲ κατὰ πενταετίαν ἢ ἐξαετίαν. Θραύοντες τὴν ρίζαν ταύτην, παρατηροῦμεν δύο διακεκριμένας οὐσίας, ἡ εἰς τὸ κέντρον εἶναι κίτρινωπὴ, ἡ δὲ περὶ εἶναι κοκκίνη καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ βαφικὴ ὕλη. Ἡ γνωστὰ κόκκινα νήματα τῆς Μακεδονίας, τῶν ὁποῦν ἀλλοτε ἢ ἐμπορικὴ σημασία ἦτο πολὺ μεγάλη, ἐβάφοντο δι' αὐτῆς τῆς ὕλης· ἡ δὲ μέθοδος τῆς, διὰ τῆς ρίζης ταύτης, κοκκίνης, ζωηρᾶς καὶ διαρκοῦς βαφῆς τοῦ μαλλίου καὶ τῆς μεταξῆς εἶναι νεωτέρα ἐφεύρεσις.»

Ἴνα δώσω γενικὴν τινα ἔννοιαν τῆς μεγάλης σημασίας τῆς ὕλης ταύτης ἐν τῇ νεωτέρᾳ χρωματιστικῇ βιομηχανίᾳ ἀρκούσιν οἱ ἐνώπιον τῆς «πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν» μεγάλης Ἀγγλικῆς ἐταιρίας κατὰ τὴν ἐν Bradford συνέλευσίν της ὑποβληθέντες ὑπολογισμοὶ τοῦ K. W. J. Russel, καθ' οὓς ἐν ἔτει 1857 εἰσῆχθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ 434 056 τόνοι ἐρυθροδάνου ἀξίας 1 284 989 λιρ. στερλ. (35 $\frac{7}{10}$ ἑκατομ. δραχ.). Ἀλλ' ἡ μεγάλη αὐτὴ ζήτησις κατεπολεμήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν τε τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν τῇ Γερμανίᾳ ὑπὸ δεινοῦ ἀνταγωνιστοῦ, τὸν ὁποῦν εἰσῆγαγον εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀγορὰν αἱ νεώτεροι τῆς χημείας πρόοδοι, διὰ μέσου τῆς κατασκευῆς τοῦ φωταερίου, ἐκ τῆς ὁποίας καταρρώθη ἡ ἀποστάλαξις τῆς πρώτης τοῦ τεχνητοῦ ἐρυθροδάνου ὕλης διὰ τοιαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε κατὰ τὸ 1872 ἐνῶ ἡ χρωματιστικὴ τοῦ ἐρυθροδάνου χρῆσις κατ' οὐδὲν ἠλαττώθη, κατέπεσε ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ φυσικοῦ εἰς 283 274 τόνους ἀξίας 922 244 λιρ. στερλ. ἀνεπληρώθη δὲ τὸ λοιπὸν διὰ τοῦ ἐν τῷ τόπῳ παραγομένου τεχνητοῦ ἐρυθροδάνου.

Ἐὰν μελετήσωμεν τοὺς ἡμετέρους ἐμπορικοὺς πίνακας, ἡ κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς παραγωγῆς ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς ἀνάπτυξιν.

ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.
57		94996	62	212931	197622	67	108435	102381
58	61987	68051	63	65802	66728	68	472795	450459
59	82781	82052	64	122737	139568	69	165979	199995
60	189801	187911	65	64911	82681	70	103258	116813
61	220023	214170	66	37837	41756	71	195656	197834

Καθ' ἑλλην τὴν δεκαπενταετίαν ταύτην τὸ Ἑλληνικὸν ἐρυθρόδα-
νον εἰσεκόμισεν διὰ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου 2.243.017 δραχμᾶς, ἤτοι
647.180 διὰ τὴν πρώτην πενταετίαν, 528.355 διὰ τὴν δευτέραν καὶ
1.067.482 διὰ τὴν τρίτην. Ἡ τελευταία οὕτω πενταετία εἶναι
γονιμωτέρα τῶν δύο προηγουμένων, αἵτινες ὁμοῦ λαμβανόμεναι εἶναι
σχεδὸν πρὸς αὐτὴν ἴσαι. Ἡ ἐποψὶς τοῦ βάρους ἔχει τι οὐσιωδῶς
ἀνάλογον καὶ πρὸς τὰς τρεῖς πενταετίας, διότι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ
(κατὰ πᾶσαν πιθανότητα) 644.592 ὀκ. ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ 504.218,
ἐν δὲ τῇ τρίτῃ 1.046.123. Ὁ χαμικὸς οὕτω ἀνταγωνιστὴς τοῦ
ἡμετέρου ἐρυθροδάνου δὲν ἔμεινε κύριος τοῦ πεδίου τῆς μάχης,
ἐπὶ τοῦ ὁποῦ αἱ περαιτέρω τοῦ τόπου ἐλπίδες συνδέονται πρὸς
μεῖζονα ἔτι καλλιέργειαν τοῦ βιομηχανικοῦ τούτου φυτοῦ κατὰ τὰς
ἐν γένει εὐτυχεῖς ὁροὺς τοῦ ἡμετέρου κλίματος.

Τὴν τρίτην τάξιν κατέχει τὸ *πρινοκόκκιον*, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνή-
κει κατὰ τὸ ὄνομα του (*πρίνου-κόκκος*) εἰς τὸ φυτικὸν ἀλλ' εἰς τὸ
ζωϊκὸν βασιλεῖον, διότι εἶναι τὸ ἀπτερον θῆλυ ζωῖφιον, σφαιροειδὲς
καὶ χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ, ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τῶν φύλλων δρυὸς
καὶ συλλεγόμενον κατὰ τὸ ἔαρ εἰς ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους, ὅτε ἀποξηραί-
νεται καὶ παραδίδεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ παραγωγικὴ ἐπὶ τῆς
πολυζητήτου βαφικῆς ταύτης ὕλης δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρα-
τείας ἀναφαίνεται πρὸ πάντων ἐν ταῖς ὄρειναῖς αὐτῆς ἐπαρχίαις, με-
ταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἡ Λακωνία καὶ ἡ Ἀρκαδία μετὰ
τῶν γραφικῶν ταύτης διακλαδώσεων, ὡς καὶ αἱ περὶ τοῦ ἱεροῦ τῶν
Δελφῶν χῶραι. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν ἡ παραγωγή
αὕτη ἠκαλούθησε τὴν ἐπομένην ἀνάπτυξιν ἐν τῇ διεθνεί τῆς συναλ-
λαγῆς σφαίρᾳ.

ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.
57		37229	62	3495	52871	67	1287	38470
58	4865	89311	63	8863	263231	68	293	4052
59	3057	91461	64	4200	117699	69	1189	31770
60	4729	113373	65	4641	131344	70	535	11030
61	2816	45814	66	3033	83736	71	761	16175

Τὸ ἐκ δραχμῶν 1.127.666 δι' ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην πο-
σόν, ἀναλυόμενον κατὰ πενταετίαν, παρέχει τὰ ἑξῆς πορίσματα:
367.188 ἐν τῇ πρώτῃ, 617.881 ἐν τῇ δευτέρῃ καὶ 1.04.497 ἐν
τῇ τελευταίᾳ. Ἡ ἐν ταύτῃ σημαντικωτάτη ἐλάττωσις τοῦ εἶδους
τούτου τῆς ἡμετέρας δασικῆς παραγωγῆς εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας κυ-

βερνητικῆς ἐπιστασίας, ἥτις συνδέεται πρὸς τὰς ὁσημέραι ἐπιτεινομέ-
νας καταστροφὰς τῶν δασῶν, ἐν ταῖς ὁποῖαις φαίνεται ὅτι ἡ προκει-
μένη παραγωγή παρέχει τὸ μεῖζον αὐτῆς μέρος· οὕτε δύναμαι νὰ
παραδεχθῶ, ὅτι μόνος ὁ συναγωνισμὸς τῆς Μεξικανικῆς κοκκιγίλιας
ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ὅπως καὶ ἀν' ἔχρ, ἀξιοπεριεργὸς εἶ-
ναι ἡ κατὰ τὸ ἐπαναστατικὸν ἔτος τοῦ 1863 μεγίστη ἐντασις τῆς
ἐν λόγῳ δασικῆς παραγωγῆς, ἥτις, ὑπερπενταπλασιασθεῖσα τότε σχε-
τικῶς πρὸς τὰ δύο προηγούμενα ἔτη, ἀνέβη εἰς 8.863 ὀκ. καὶ 263
231 δραχμᾶς. Ἡ ἀτυχεστέρα ἐποψὶς ἀνήκει εἰς τὸ 1868 ἔτος, ἐν
τῷ ὁποίῳ 293 ὀκ. καὶ 4.052 δρ.

Τὴν τετάρτην θέσιν κατέχει τὸ *χρυσόφυλλον*, τοῦ ὁποῦ το κί-
τρινον χρῶμα εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν βαφικὴν. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ περιό-
δῳ οἱ ἐμπορικοὶ ἡμῶν πίνακες σημειοῦσιν αὐτὸ κατὰ μόνον τὰ ἔτη
1859—62 καὶ 1864—71, ἐν οἷς ἡ ἐλικὴ τοῦ προϊόντος κίνησις
μαρτυρεῖ τὰ ἑξῆς πορίσματα:

ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.
59	252956	16609	64	183055	17000	68	700064	94440
60	307743	49469	65	175468	23036	69	706953	74520
61	163900	8715	66	284602	31558	70	365752	38136
62	98151	9881	67	234139	24346	71	123600	13830

Ἡ παραγωγή αὕτη ἀνέρχεται καθ' ἅπασαν τὴν δωδεκαετίαν εἰς
3.556.423 ὀκ. ἄξιας δρ. 399.540, ἤτοι 74.674 δρ. ἐν τῇ πρώτῃ
τετραετίᾳ, 95.940 ἐν τῇ δευτέρῃ καὶ 220.926 ἐν τῇ τρίτῃ. Ἡ
ἐντασις οὕτω ἀνεπίδεκτος ἀμφισβητήσεως.

Τὴν πέμπτην τάξιν κατέχει ἡ *κηκίς* (*κικίδιον*), ἥτις εἶναι φω-
λεὰ ζουφλῶν κατασκευαζομένη ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν κλάδων δρυὸς
διὰ παρακεντήματος αὐτῶν· εἶναι σχήματος στρογγύλου μετὰ δια-
φόρων ἐξογκώσεων καὶ χρησιμεύει ἰδίως εἰς γραφικὴν μελάνην. Ἡ
παραγωγικὴ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἀναφαίνεται ἰδαι-
τέρως ἐν Λακωνίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ, ἔλαβε δὲ τὰς ἑξῆς διαστάσεις ἐν
τῇ ἐπομένῃ δεκαπενταετίᾳ:

ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἄξια δρ.
57		19595	62	4602	5180	67	14057	17795
58	1846	1642	63	20540	17040	68	19865	19835
59	20264	26382	64	5723	10436	69	12126	14525
60	18049	20373	65	23390	24412	70	48684	45930
61	36767	35997	66	26733	32039	71	27680	36020

Ἐν γένει τὸ ὅλικόν τῆς κινήσεως ταύτης ποσὸν συγκεφαλαιούται εἰς δραχ. 326 901 ἤτοι ἐν τῇ πρώτῃ πενταετίᾳ 103 989, ἐν τῇ δευτέρᾳ 88 807 καὶ ἐν τῇ τρίτῃ 136 105.

Αἱ λοιπαὶ τῆς Ἑλλάδος βαφικαὶ ὕλαι μικρὰν κατέχουσι θέσιν ἐν τῷ διεθνῇ ἡμῶν ἐμπορίῳ. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῶν ἀνὰ χεῖρας πινάκων προκύπτει ὅτι ὁ μὲν *μυμυάσπορος* (ἀλατζοχέρι) ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ ἑξαετίᾳ 1860—62, 1864—65 καὶ 1871 ἐξ ὀκτάδ. 19 137 ἀξίας δρ. 41 349, ὁ δὲ κρόκος (ζαφορά) ἐν τῇ τριετίᾳ 1863—66 ἐξ ὀκτάδ. 6164 ἀξίας δρ. 24 895, ὁ δὲ *φ.λοῖος* ἐν τῇ πενταετίᾳ 1860—62, 1864 καὶ 1871 ἐξ ὀκτάδ. 6 707 ἀξίας δρ. 2 945, τὸ δὲ *ροῦδι* ἐν τῇ τετραετίᾳ 1860, 1864—65 καὶ 1867 ἐξ ὀκτάδ. 2 285 ἀξίας δρ. 1 243.

Ἐὰν ἐκ τῆς προκειμένης μελέτης διαφεύγωσι τὰ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ καταναλώσει διάφορα τῆς βαφικῆς φυσικὰ προϊόντα, βεβαίως ὅμως διὰ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν θὰ ἦτο οὐχὶ μικρὰ βοήθεια ἢ πείρα τῶν ἡμετέρων χωρικῶν εἰς περαιτέρω καλλιέργειαν ριζῶν καὶ φυτῶν ποικίλης ἄμα καὶ ἰσχυρᾶς χρωματιστικῆς δυνάμεως. Πόσον δὲ θὰ ἐπωφελεῖτο ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν παραγωγὴ ἐκ τῆς περαιτέρω τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν ἀναπτύξεως, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὸ ἄνθος π. χ. τῆς πατάτας, περὶ τοῦ ὁποῦ τελευταῖον μοὶ ἔλεγε φίλος χημικὸς ἐνώπιον γλοεροῦ πατατοφόρου ἀγροῦ, ὅτι περιέχει ἀξιολογωτάτην κιτρίνην ὕλην, ἣτις ἐν τούτοις ρίπτεται μετὰ τῶν ποτασσούχων κλάδων τοῦ φυτοῦ ἀπόνως καὶ ἀσυλλογίστως!

Η ΔΙ' ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

ΤΗΣ ΓΗΣ.

Ἐπάρχουσι διάφορα συστήματα καλλιέργειας τῆς γῆς. Περὶ τοῦ ἀρίστου δὲ μεταξὺ αὐτῶν πολλὰ αἰ ἐναντιολογίαί. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ὁ Say καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Rau ὑπερασπίζουσι τὸ σύστημα τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν κυρίων αὐτῆς (αὐτεπιστάσια). Ἄλλοι δὲ, ὡς ὁ H. Passy, ὁ Schmalz, ὁ Baudrillart, θεωροῦσι προτιμώτερον τὸ σύστημα τῆς δι' ἐκμισθώσεως καλλιέργειας. Ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς τὸ πρῶ-

τον σύστημα συνδέει τὴν ἰδιοκτησίαν μετὰ τῆς ἐργασίας καὶ δίδει εἰς τὸν ἐργατικὸν μὲν πληθυσμὸν τὴν σημασίαν τοῦ γαιοκτήτου, εἰς τὴν τάξιν δὲ τῶν ἰδιοκτητῶν τὴν ἀσφαλεστέραν κοινωνικὴν βάσιν, ἐκείνην τουτέστιν, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς σφραγίδος τῆς ἐργασίας· ἀφ' ἑτέρου αἰ πρὸς τὴν γῆν σχέσεις τῶν ἀνθρώπων συνδέονται πρὸς τὴν πολιτικὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐπικρατείας τόσον στενῶς, ὅσον δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ὁ μικρὸς ἢ μέγας ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐχόντων τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ γῶρᾳ γαιῶν. Μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν γαιοκτητῶν; Ἀδύνατος ἢ δι' αὐτεπιστάσιας καλλιέργεια τῶν μεγάλων περιφερειῶν τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀριστοκρατικὴ ἀπὸ τῶν γαιῶν κοινωνία. Μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν γαιοκτητῶν; Εὐκολωτέρα ἢ ὑπ' αὐτῶν καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν των, συγχρόνως δὲ καὶ δημοκρατικὴ ἀπὸ τῆς κατατομῆς τῶν γαιοκτησιῶν κοινωνία. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πρόδηλος εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος τῆς διὰ μισθωτῶν καλλιέργειας, εἰς τὴν δευτέραν τὸ δι' αὐτεπιστάσιας ἀποβλέπει εἰς εὐρυτάτους ὀρίζοντας.

Ἐν τούτοις δὲν προτίθεμαι τὴν περαιτέρω σύγκρισιν τῶν δύο τούτων συστημάτων. Μοὶ ἀρκεῖ ὅτι ὑπάρχει τὸ σύστημα τῆς δι' ἐκμισθωτῶν καλλιέργειας. Φέρε ἴδωμεν τὰ κατ' αὐτὸ προσόντα. Ὅτι σχηματίζει τάξιν εἰδικῶν ἀνθρώπων, ἐπαγγελιομένων τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, πρόδηλον. Ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀνθρώπων τούτων εἶναι ἡ ὅσον ἐνεστι μείζων κάρπωσις τοῦ παρ' αὐτῶν μισθωθέντος κτήματος, ἐπίσης φανερόν. Ἐντεῦθεν αἱ μέθοδοι τῆς καλλιέργειας λαμβάνουσι μεγάλην ἀποτελεσματικότητα ἐν ταῖς χερσὶν τῆς εἰδικότητος. Ὅτι δύναται ὁ κύριος τῆς γῆς νὰ ἐγκαταλείψῃ, εἰς ἄλλας ιδέας ἀποκλίνων, διὰ τὸν μισθωτὴν εἶναι ἀσυγχώρητος ἔλλειψις. Δι' αὐτὸν ἡ γῆ εἶναι ὄργανον ἀλλότριον, τὸ ὁποῖον λαβὼν ἀντὶ μισθοῦ πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ ὅσον τὸ δυνατόν πλειότερον. Ἀλλ' ἰσχυρίζονται τινές, ὅτι ὁ μισθωτῆς ἔχει τοιοῦτοτρόπως συμφέρον νὰ ἐξαναπλήσῃ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τὴν μισθωθείσαν αὐτῷ γῆν,

Ἀληθῶς ἡ πρότασις αὕτη δὲν στερεῖται σπουδαιότητος, ἐν τούτοις σχεδὸν αἴρεται τὸ ἐκ τοῦ συμφέροντος ἐκείνου μειονέκτημα τῆς διὰ μισθωτῶν καλλιέργειας, εἰάν ἡ μίσθωσις συνομολογῆται ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ μισθωτὴς ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὸ κτῆμα ἐπὶ τόσον διάστημα χρόνου, ὅσον ἀρκεῖ ἵνα ἐλαττώσῃ τὸ συμφέρον του εἰς ἄμετρον ἐπίτασιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως ἐξάντλησιν τῆς γῆς.

Ἄλλ' ἡ μίσθωσις καὶ μάλιστα μεγάλων κτημάτων δὲν εἶναι δυνατὴ εἰμὴ ὅπου ὑπάρχουσι μεγάλα κεφάλαια, διότι ὁ μισθωτὴς χρῆζει πολλῶν κεφαλαίων οὐ μόνον πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἵνα ἐπιχειρήσῃ ἐπὶ τοῦ κτήματος πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται πρὸς τελειοτέραν καλλιέργειαν αὐτοῦ. Ἡ καταβολὴ ἐν τούτοις τοσούτων κεφαλαίων ἐπὶ τῆς γῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς βεβαιότητος, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ μισθωτὴς ὅτι αὐτὸς θὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἐκ τῆς τελειοτέρας καλλιέργειας καὶ βελτιώσεως τοῦ κτήματος προκύψουσαν ὠφέλειαν. Πρὸς τοῦτο δέον οὐ μόνον ἡ μίσθωσις νὰ ἔχη μακρὰν διάρκειαν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος νὰ μὴ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ στερήσῃ τὸν μισθωτὴν τοῦ κτήματος, ἐνόσω διαρκεῖ ἡ μίσθωσις. Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα νομοθεσία, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν συνομολόγησιν μακροχρονίων μισθώσεων, ἀφ' ἑτέρου παρεμβάλλει κυριώτατον κώλυμα εἰς τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα αὐτῶν, διότι κατὰ τὸ ἐπι ἰσχύον παρ' ἡμῶν Ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ ἰδιοκτήτης διατηρεῖ καὶ μετὰ τὴν ἐκμίσθωσιν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκποιήσεως τοῦ κτήματος, ἐκποιουμένου δὲ τούτου ὁ ἀγοραστὴς οὐδεμίαν ἔχει ὑποχρέωσιν εἰς ἐξακολούθησιν τῆς μισθώσεως, ὥστε ὁ μισθωτὴς ἀποδιωχόμενος ἔχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως μόνον κατὰ τοῦ ἐκμισθώσαντος αὐτῷ τὸ κτῆμα.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὁ μισθωτὴς καὶ ἂν ἔχη ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεμισθωμένον κτῆμα, δυσκόλως θέλει αποφασίσει νὰ καταβάλλῃ πολλὰ κεφάλαια πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ καὶ τελειοτέραν παραγωγὴν, ἅμα φοβεῖται μὴ τυχόν ἀπο-

λέσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τὴν βασιμωτέραν ἐγγύησιν τῆς ἀποζημιώσεώς του, δηλαδή τὸ κτῆμα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἐκμισθώσαντος ἀποζημιώσιν, πάντοτε ὁ κίνδυνος τοῦ ἀναξιοχρέου αὐτοῦ, ἡ βραδύτης τῆς πληρωμῆς καὶ ἡ δυσχέρεια τῆς ἐξευρέσεως τοῦ πρὸς ἀποζημιώσιν πασοῦ, μεθ' ὅλων τῶν παρεπομένων χρονοτριβῶν καὶ δαπανῶν, εἶναι ἀρκοῦντα αἴτια εἰς ἀποθάρρυνσιν τῆς δι' ἐκμισθώσεως σπουδαίας οἰκονομικῆς ἐν τῷ τόπῳ παραγωγῆς.

Ἡ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ βιομηχανικὴ αὕτη δυσαρμονία εἶναι προϊὼν ἰδεῶν ἄλλης κοινωνικῆς καταστάσεως, τῆς ὁποίας οἱ ὄροι εἶναι ἤδη ἱκανῶς ἀπηργαιωμένοι, ὁ δὲ κατ' αὐτὴν ἀπόλυτος χαρακτήρ τοῦ δεσπότου τῆς γῆς πρόδηλος. Ὅταν ὅμως ὁ ἰδιοκτήτης διδῇ τὸ κτῆμά του ἐξ ἐλευθέρως θελήσεως καὶ ἐν καθαρᾷ ἐπιγνώσει διὰ δέκα ἢ εἴκοσιν ἔτη εἰς μισθωτὴν, τὸ συμφέρον τῆς νεωτέρας κοινωνίας ἀντιτίθεται στερεῶς πρὸς πᾶσαν μεταγενεστέραν παλιμβουλίαν, ἥτις διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ κτήματος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ κτήματος καὶ ἐπομένως τὴν ἐλάσσονα, ὡς ἐξετέθη, παραγωγὴν τῆς γῆς. Ἀπ' ἐναντίας τὸ κοινωνικὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ, ἵνα καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς μισθώσεως λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν (κατὰ τινὰ εὐλογοφανῆ συναρμολόγησιν τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων) ἡ ἐπιθυμία τοῦ μισθωτοῦ εἰς περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς μισθώσεως. Χώρα δὲ, τῆς ὁποίας ἡ ἀγροτικὴ καλλιέργεια στηρίζεται ἀναγκασίως κατ' οὐσιῶδες μέρος εἰς τὸ διὰ μισθώσεως σύστημα, τρέχει πάντως σπουδαιότατον κίνδυνον ἐκ τῆς νομοθετικῆς παραμελήσεως τῶν συμφερόντων τῶν μισθωτῶν.

Ἐξετάσωμεν ἤδη πῶς δύναται νὰ ἀποκτήσῃ πλείονα οἰκονομικὴν ἀξίαν τὸ σύστημα τῆς δι' ἐκμισθώσεως καλλιέργειας τῆς γῆς καὶ τίνες αἱ πρὸς τοῦτο τροποποιήσεις τῶν κυριωτέρων ἐν ταῖς νεωτέραις νομοθεσιῶν. Κατὰ τὸ Γαλλικὸν δίκαιον (κώδ. ἀρθ. 1743) εἰάν ὁ ἐκμισθωτὴς πωλήσῃ τὸ κτῆμα, ὁ ἀγοραστὴς δὲν δύναται νὰ ἀποδιώξῃ τὸν διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου μισθωτὴν, ἐκτὸς ἐναντίας κατὰ τὴν περὶ μισθώσεως σύμβα-

σιν συμφωνίας, ὅτε ὅμως ἀπαιτεῖται προειδοποίησις ἐπὶ ἀγροτικῶν κτημάτων πρὸ ἐνὸς τουλάχιστον ἐνιαυτοῦ (ἄρθ. 1748) καὶ προηγουμένη τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ μισθωτοῦ ἀποζημίωσις παρὰ τοῦ ἐκμισθώσαντος ἢ τοῦ εἰς ὃν οὗτος ἐξεποίησε τὸ κτήμα (ἄρθ. 1749). Τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα παρεδέξατο καὶ ὁ Ἰταλικὸς κώδικς (ἄρθ. 1597 — 1600), ὅστις παραδέχεται πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ ἐν ἐλλείψει δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, εἰάν ἡ κατοχὴ τοῦ μισθωτοῦ ἦναι προγενεστέρα τῆς πωλήσεως, ὁ ἀγοραστὴς ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιτρέψῃ τῷ μισθωτῇ τὴν χρῆσιν τοῦ κτήματος ἐφ' ὅσον χρόνον προκειμένου περὶ ἀγροτικῶν κτημάτων (ἄρθ. 1622 καὶ 1623), ἀπαιτεῖται ἵνα οὗτος ἀπολαύσῃ ὅλους τοὺς καρποὺς τοῦ μισθωθέντος κτήματος.

Ἀπλούστερον σύστημα ἠκολούθησαν ὁ Πρωσικὸς καὶ ὁ Αὐστριακὸς νόμος. Κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ § 135 (μερ. ἀ τίτλ. 6') τοῦ Πρωσικοῦ, εἰάν παρεχωρήθῃ τῷ ἔχοντι δικαίωμα προσωπικὸν ἐπὶ πράγματος ἢ νομῇ αὐτοῦ, ἀποκτᾶ οὗτος πραγματικὸν ἐπ' αὐτοῦ δικαίωμα, ὅπερ φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐπὶ μισθώσεως ἀποκρούει καὶ τὸν ἰδιοκτήτην καὶ τὸν πρὸς ὃν οὗτος πωλεῖ, καθὼς καὶ πάντα ἄλλου (§ 137). Ὁ δὲ Αὐστριακὸς νόμος (§ 1095) ὀρίζει ὅτι, εἰάν ἡ περὶ μισθώσεως σύμβασις ἐνεγράφη εἰς τὰ δημόσια βιβλία, τὸ δικαίωμα τοῦ μισθωτοῦ θεωρεῖται ὡς πραγματικὸν, ὅπερ ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ διὰ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον ὁ ἀποκτῶν τὸ πρᾶγμα. Κατὰ τοῦτο ὁ Αὐστριακὸς νόμος εἶναι τελειότερος τοῦ Πρωσικοῦ, διότι τὸ σύστημα τῆς μεταγραφῆς ἐξασφαλίζει τοὺς τρίτους καὶ ἐπομένως τὴν κυκλοφορίαν τῶν κτημάτων, τὸ ὁποῖον ἡ Πρωσικὴ τοῦ κτήματος κατοχὴ ἐντελῶς παρεῖδε.

Τὸ δὲ νομοσχέδιον τοῦ ἡμετέρου ἀστικοῦ νόμου, συμφῶνως πρὸς τὸ κείμενον καὶ τὴν περαιτέρω ἐρμηνευτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Γαλλικοῦ καὶ Ἰταλικοῦ, ὀρίζει ὅτι ἐπὶ ἐκποιήσεως τοῦ μισθωθέντος κτήματος, ἢ καὶ ἄλλης παραχωρήσεως ἐμπραγμάτου δικαίωματος ἀποκλείοντος τὴν χρῆσιν αὐτοῦ

(ἐμφύτευσις, ἐπικαρπία, κλπ.) ὁ νέος κτήτωρ, ἢ δικαιούχος ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν μίσθωσιν ἀποδεικνυομένην διὰ δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, ἐκτὸς εἰάν κατὰ τὴν σύμβασιν συνεφωνήθῃ ἢ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐξοδος τοῦ μισθωτοῦ, πρὸ τῆς ὁποίας οὗτος ἐπὶ ἀγροτικῶν κτημάτων (ἄρθ. 1634 καὶ 1636) λαμβάνει ὡς ἀποζημίωσιν τὸ τρίτον τοῦ μισθώματος τοῦ ὑπολοίπου χρόνου τῆς μισθώσεως, ἐξερχόμενος ἐν ἔτος ἀφ' ἧς εἰδοποιηθῇ. Ἐάν ἡ μίσθωσις δὲν ἀποδεικνύηται διὰ δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἐγγράφου, ὁ μισθωτὴς οὐδὲν ἔχει ἐπὶ τοῦ κτήματος δικαίωμα ἐκτὸς ἀτομικῆς κατὰ τοῦ ἀπαλλοτριώσαντος ἰδιοκτήτου ἀποζημιώσεως (ἄρθ. 1637).

Ἐκ τοῦ ἀνά χειρας σχεδίου τοῦ Ἑλληνικοῦ κώδικος ἐλλείπει κατὰ μίμησιν τοῦ Ἰταλικοῦ τὸ πολύτιμον στοιχεῖον τῆς μεταγραφῆς, ὅσον ἀφορᾷ μεγάλην κατηγορίαν μισθώσεων, ἐκείνας τοῦτέστι ἐν αἷς ὠρίσθη χρόνος διαρκείας ἐλάσσων τῶν 9 ἐτῶν (ἐν Γαλλίᾳ 18). Ἡ μεταγραφή, ἢ ἐπίσημος δηλαδή πρᾶξις ἥτις διὰ τῆς μεσολαβήσεως δημοσίων βιβλίων ἀφίνει σταθερὰ καὶ εὐκόλα ἔχνη πρὸς πάντα τρίτον, ἐθεωρήθη ἀναγκαία διὰ μόνας τὰς μακροχρονίους μισθώσεις. Ἡ διάκρισις ἔχει τι οὐσιωδῶς αὐθαίρετον πρὸς χώραν μάλιστα, τῆς ὁποίας αἱ περὶ τὴν γῆν μισθώσεις περιορίζονται συνήθως εἰς μικρὰς διαρκείας. Ἐθεωρήθησαν λοιπὸν διὰ μεγάλην κατηγορίαν μισθώσεων οἱ τρίτοι ὡς ὑπόχρεοι νὰ παρακολουθῶσι τὰς προηγουμένας νομικὰς σχέσεις τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπαλλοτριουόντος, ἀπὸ συμβολαιογράφου εἰς συμβολαιογράφον καὶ διὰ τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ἀποκτᾶται βεβαία χρονολογία εἰς τὰ ἰδιωτικά ἐγγράφα, ἵνα ἀποτολμήσωσι τὴν ἀγορὰν τῶν ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀσφαλεστέρα μέθοδος, ἵνα καταστήσῃ δυσκινήτοτερον τὸν πλοῦτον τῶν γαιῶν. Ἐνῶ ἡ νεωτέρα οἰκονομία τῶν ἐπικρατειῶν συνίσταται εἰς τὴν ταχύτητα καὶ βεβαιότητα τῆς κυκλοφορίας τῶν πραγμάτων, προτείνεται εἰς τὸν ἡμέτερον νομοθέτην γὰ ὀπισθοδρομήσῃ ὅσον ἀφορᾷ τὰς γαίας.

Τὸ κύριον ἐπιχείρημα τῶν ἀντιλεγόντων συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἡ μίσθωσις δὲν τίκει πραγματικὸν δικαίωμα. Βεβαίως τὸ ἐκ τῆς μισθώσεως δικαίωμα δὲν εἶναι τοιοῦτον, δυνάμενον νὰ ἐνασκηθῆ κατὰ παντὸς τρίτου. Ἐν τούτοις, ὡς ἐξετέθη ἤδη, ἡ νεωτέρα νομικὴ πρόδος ἀναγνωρίζει εἰς τὴν μίσθωσιν ὅ,τι ἐντελῶς ἀρνεῖται εἰς αὐτὴν τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, διότι ὁ νέος κτήτωρ ὑποχρεοῦται νὰ ἀνεχθῆ τὴν μίσθωσιν καὶ ἐὰν ἀγνοῇ αὐτὴν ἢ τὴν ἔκτασιν τῆς. Ἐχουσι λοιπὸν κυριώτατον συμφέρον νὰ γνωρίζωσιν οἱ τρίτοι οὐ μόνον τὴν μακρὰς διαρκείας μίσθωσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐν γένει διὰ δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου ἀποδεικνυομένην.

Ἐκτὸς τῆς τοιαύτης ἀναγνωρίσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ μισθωτοῦ, ἰδιαιτέρως ἀξιοσημεῖωτος εἶναι καὶ ὁ ἐξῆς ἀπέναντι τῆς ἰσχυροῦσης νομοθεσίας νεωτερισμὸς ὑπὲρ τοῦ συστήματος τῆς διὰ τῆς μισθώσεως καλλιέργειας τῆς γῆς. Ἐνῶ κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἢ ἐπὶ διετίαν καθυστέρησις τοῦ μισθώματος παρέχει δικαίωμα τῷ ἐκμισθωτῇ ἵνα ἀπαίτησιν τὴν διάλυσιν τῆς μισθώσεως, ὁ Γαλλικὸς νόμος ὡς καὶ ὁ Ἰταλικὸς καὶ τὸ νομοσχέδιον τοῦ ἡμετέρου ἀστ. κώδικος ἠκολούθησαν ἑτέραν ὁδὸν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀφίεται ἢ ἐκτίμησις τῶν περιστάσεων εἰς τὸν δικαστὴν, ὅστις κατὰ τὸ ἡμέτερον νομοσχέδιον δύναται νὰ κηρύξῃ διαλελυμένην τὴν μίσθωσιν ἐνεκεν μὴ ἐκπληρώσεως οὐσιώδους τινος ὑποχρέωσως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι οὐσιώδестаτα εἶναι ἢ ὑποχρέωσις τῆς καταβολῆς τοῦ μισθώματος, ὅταν ὁμως ἐκ τῶν ἐνόμων ἀποδειχθῇ κρίσιμός τις θέσις διὰ τὸν μισθωτὴν, ἀνωτέρα βία καὶ ἄλλα ἀποχρῶντα τῆς καθυστέρησεως τοῦ μισθώματος δικαιολογήματα, ἢ διακριτικὴ ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ δύναται νὰ παρέμβῃ ὑπὲρ τῆς δικαιότερας καὶ ἐπιεικεστέρας ἀμειψέως τοῦ ζητήματος, εἴτε διὰ τῆς παροχῆς νέας προθεσμίας πρὸς καταβολὴν τοῦ μισθώματος, εἴτε διὰ τῆς περαιτέρω ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ ἐπὶ ἐγγυήσει κλπ.

Ἡ νομικὴ προστασία τοῦ μισθωτοῦ ἐπὶ τοῦ κτήματος

ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ συστήματος τῆς δι' ἐκμισθώσεως καλλιέργειας τῆς γῆς. Δὲν ὑπολείπεται εἰμὴ ἢ ὑπαρξίς μεγάλων ἰδιοκτησιῶν, μεγάλων κεφαλαίων καὶ γεωπονικῶν εἰδικότητων, ἵνα λειτουργήσῃ τὸ σύστημα τοῦτο ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἀκμῇ. Ἀλλ' ἐνῶ δυνάμεθα νὰ εὐχηθῶμεν τὴν συγκρότησιν τῶν δύο τελευταίων οικονομικῶν ἐφοδίων, εἴτε διὰ μέσου τῆς ἀναπτυσσομένης ἐν τῷ τόπῳ πίστεως καὶ βιομηχανίας, εἴτε διὰ τῆς μορφώσεως ἰδιαιτέρων πρακτικῶν γεωργικῶν σχολῶν, ἀφ' ἑτέρου ὁ κατακερματισμὸς τῶν ἀγροτικῶν ἰδιοκτησιῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀσυμβίβαστος εἰς τὴν δι' ἐκμισθώσεως καλλιέργειαν, διότι καὶ αἱ γαῖαι, ὅπως καὶ τὰ χρήματα καὶ αἱ ἐργασίαι, δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τοῦ συνεταρισμοῦ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ.

ΒΙΩΤΙΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ.

Τὰ συμπτώματα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μεγάλους πληθυσμούς. Ἴνα κρίνωμεν, ἂν περισσώτερον προοδεύῃ λαὸς τις ἢ ὀπισθοδρομῇ, ἀπαραίτητος εἶναι ἢ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐξακρίβωσις τῶν βιωτικῶν αὐτοῦ τάσεων. Ὅποιοι π. χ. ἦσαν οἱ ἐργάται τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως δεκαετίαν, ὅποιοι κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ ὅποιοι νῦν; Μεταξὺ τῶν διαφόρων στοιχείων, τὰ ὁποῖα δύναται τις νὰ ἀκολουθήσῃ ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ, ἢ ἀπολαυστικὴ ἐποψὶς περιέχει διδακτικώτατα μαθήματα:

Ἐν τῇ τελευταίᾳ δεκαετίᾳ παρατηρεῖται ἐντὸς τῶν πικροτέρων τῆς Ἑλλάδος ἀστικῶν πληθυσμῶν ὁρμὴ τις πρὸς τὴν τῶν ἡδονῶν ἀπόλαυσιν ἀξία πολλῆς προσοχῆς. Ἐὰν λάβωμεν ὡς βάσιν τὴν Ἀθηναϊκὴν ζωὴν, ὁμολογουμένως αὕτη ἐπήδησεν ὀλόκληρον βῆμα πρὸς ἄγνωστον τὸ πρὶν ὀρίζοντα. Πρέπει νὰ, ὡπλισμένους διὰ φιλοσοφικῆς διαθέ-

σεως να περιμείνη τὴν ὥραν τῶν θεατρικῶν διαλύσεων, ἵνα κρίνη ἐκ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἀπερχομένου πλήθους. Ἡ κοινωνία κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην φαίνεται ὡς διατελοῦσα ὑπὸ θεραπείαν ἰατροῦ, ἢ συνταγὴ τοῦ ὁποίου συνίσταται ἐν τῇ ἐπομένῃ ἐκφραστικῇ λέξει «διασκεδάσον.» Ὁμολογῶ ὅμως, ὅτι μέχρι τοῦδε ἠγγύουν τὴν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διάδοσιν παρ' ἡμῖν τῆς ψυχικῆς δδύνης, ἵνα ὑποτεθῇ μέχρις ἐπιτοσοῦτον ἀναγκαῖον τὸ βάλσαμον.

Διὰ τοῦτο ἐπέμεινα πλείοτερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ φαινομένου τούτου. Ἡθέλησα νὰ μάθω τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκουσιν αἱ συνωθούμεναι αὐταὶ χιλιάδες τῶν θεραπευομένων. Κατὰ πρῶτον κατέφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἀτόμων. Ἄν καὶ δὲν ἔχωμεν ἐν Ἑλλάδι καθιερωμένον ἐργατικὸν ἔνδυμα, ὑπάρχουσιν ὅμως σημεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κεφαλαιούχος καὶ ὁ βιομήχανος ἀστὸς διακρίνεται τοῦ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐργαζομένου χειρῶνακτος. Ἐκτὸς ἐξαιρέσεων δύναται τις ἐν γένει νὰ παραδεχθῇ, ὅτι τὸ κύριον τοῦ θεατρικῶς διασκεδάζοντος πληθυσμοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τῆς μέσης τάξεως. Ἡ ἠθικὴ στενοχωρία αὐτὴν ἰδίως ἔχει καταλάβει, διὰ τοῦτο καὶ τὴν θεραπείαν τῆς διασκεδάσεως ἐφαρμόζει αὐτὴ εἰς ὅσον ἐνεστὶν εὐρυτέραν κλίμακα. Δὲν ἠρέσθη εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἐπεσκέφθη τὰ ἐργατικὰ τῶν Ἀθηνῶν κέντρα ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ τῶν θεατρικῶν διασκεδάσεων ἀκρῆ. Εὖρον δ' ὅτι ὁ κύριος πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἐργατικὸς τύπος εἶναι ἡ ἀπόλαυσις τοῦ καφενείου καὶ τοῦ οἰνοπωλείου. Ἡ διάκρισις αὐτὴ εἶναι κεφαλαιώδης. Ἴσως ἐρωτήσῃ τις «ποῖον τῶν δύο συστημάτων προτιμώτερον;» Ὑποθέτω δὲ ὅτι ἡ νέα σχολὴ τῶν πολιτικῶν τοῦ τόπου ἰατρῶν ἔχει ἐτοιμὴν τὴν ἀπάντησιν. Ἐν τούτοις ἐγὼ θὰ προετίμων μείζονα νυκτερινὴν ἀνάπαυσιν χάριν μείζονος καὶ κρείττονος ἡμερησίας ἐργασίας. Ὄταν δὲ μοὶ ἔλεγε νέος τις «τέλος πάντων ἔχομεν ποῦ νὰ περάσωμεν τὴν ὥραν,» ὑπώπτευσα ὅτι ἤκουσα ἀνθρώπον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ὕπνος, ἡ πρωϊνὴ ἐγερσις, ὁ χρόνος τῆς μελέτης καὶ ἐργασίας δὲν εἶχον ἀρκετὴν φωνήν.

Ἴσως ἀπατῶμαι ἐξ ἰδίου σωματικοῦ ἀμαρτήματος. Ἄλλ' ὁσάκις δὲν κατεκλίθη ἱκανῶς πρὸ τοῦ μεσονυχτίου, ὑπῆρξα δύσκολος τῆς ἐπιούσης ἐργάτης. Πόση δὲ διαφορὰ εἰς τὴν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας, ὅταν ἀρχίζῃ αὐτὴ ἀκόπως μετὰ τῆς ἡμέρας τοῦ Θεοῦ!

Ἐν γένει ἡ ἀνάπτυξις τῶν διασκεδαστικῶν τάσεων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπερέβη τὸ μέτρον τῆς ἡμετέρας κοινωνίας καὶ δὴ ὑπεράνω πάσης περὶ τὰ εἰσοδήματα ἀναλογίας. Βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ κατηγήσεως πρὸς τὴν μοναστικὴν ζωὴν. Ἄλλ' ὅταν τὸ ρεῦμα τῆς ἀπολαυστικῆς ἡδονῆς ὑπερχειλίζῃ, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀπισθοδρομικὸς ὁ φωνάζων «προσέξατε εἰς τοὺς φραγμούς.»

Ἡ διασκεδαστικὴ βιομηχανία ἀποτείνεται πρὸς τὸ μᾶλλον κατωφερὲς τῶν κλίσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν τάξιν τῶν ἀστῶν, οἱ κυρίως ἐργατικοὶ πληθυσμοὶ κέκτηνται ἰδιαιτέρον ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαφέρον. Πέριξ ἐνὸς οἰνοπώλου διασκεδαστοῦ συντρίβεται τὸ μέλλον τῆς ἐργατικῆς οἰκογενείας πολὺ ταχύτερον τῆς τοῦ ἀστοῦ ἐνώπιον τῶν ἀμφιβόλων ξενικῶν θεαμάτων. Ἐκ πολλῶν διδομένων φαίνεται, ὅτι ἡ γενεὰ ἐκείνη, ἥτις ἐκ τῶν ἐργατικῶν τῆς ἀποταμιεύσεων ἀπέβλεψε τόσον ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ἀνωτέρας τῶν κεφαλαιούχων βαθμίδας, ἡ γενεὰ αὐτὴ, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἀναλογιῶν, οὔτε ἀπογόνους ἀφίγει οὔτε μιμητάς. Αἱ μὲν δαπάναι αὐξάνουσι ταχύτερον τῶν εἰσοδημάτων, ἡ δὲ ἐργατικὴ δύναμις αὐξάνει ὀλιγώτερον τῆς ἐξαντλήσεως αὐτῆς. Ἡ ἡδονὴ ὑπὸ τὰς πολλὰς αὐτῆς μορφὰς λαμβάνει ὀσημέραι καταπληκτικὰς διαστάσεις ἐντὸς λαοῦ περιφήμου διὰ τὴν προτέρα αὐτοῦ ἐγκράτειαν.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας περιουσία. Ἀπαντῶνται καθ' ὅλα τὰ ἔθνη τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Ὄταν κατὰ τὸ 1833 ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὴν κοινωνικὴν τοῦ τόπου κατάστασιν (εἶθε καὶ ἡ ἡμετέρα Βουλὴ νὰ ὑψωθῇ μίαν ἡμέραν μέχρι τοιούτων σημείων), ἡ διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ

ἠρώτησε τὸν Wallwork-Seston «Νομίζετε, ὅτι αἱ ἔξεις τῶν ἐργατικῶν τάξεων εἶναι ἐπίσης καλὰ νῦν ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1844 καὶ 1845; — Ἄπ. Ὅσον περισσότερο μελετᾷ τις τὸ παρελθόν, τόσον πλείοτερον πείθεται, ὅτι κατ' αὐτὸ ἐν γένει οἱ τρόποι τοῦ λαοῦ, συλλήβδην θεωρουμένου, ἦσαν ἀπλοὶ καὶ ἄξεστοι, αὐτὸς δὲ ἀγροῖκος καὶ ἀμαθής. Σήμερον ὑπάρχει διάκρισις τις πλέον ἀπότομος μεταξὺ εἰδῶν τινων ἐργατῶν. Τινὲς μεταξὺ αὐτῶν ἀφοσιοῦσι ὅλον τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον ἐξοικονομοῦσιν ἐκ τῆς ἐργασίας, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν· οὗτοι δὲ εἶναι οἰκονόμοι καὶ ζῶσιν ἀνέτως. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλοι, οἵτινες ἀποστρέφονται τὴν οἰκονομίαν, δαπανῶσι πολὺν χρόνον καὶ πολὺ ἄργύριον εἰς τὸ οἶνοπωλεῖον, ἔχοντες δὲ τὴν συνήθειαν νὰ ἀγοράζωσιν ἐπὶ πιστώσει καὶ νὰ ἐνεχυριάζωσι τὰ πράγματά τῶν, μένουσι πάντοτε πτωχοί. — Ἐρ. Νομίζετε, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων καλὰς ἔξεις καὶ τῶν διδομένων εἰς τὴν μελέτην εἶναι μείζων νῦν ἢ πρό τινων ἐτῶν; — Ἄπ. Δὲν δύναμαι νὰ ἀπαντήσω ἀκριβῶς. Ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι οἱ ἐλαττωματῖαι εἶναι πλέον ἐλαττωματῖαι, καὶ οἱ εὐφυεῖς πλέον εὐφυεῖς ἢ πρότερον.»

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ καθ' ὅλα τὰ χρονικὰ σημεῖα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἐναντίον τῆς φυσικῆς τάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου πρὸς τὴν φθοράν. Ἀλλ' ἐξόχως ἡ ἀνάγκη αὕτη παρίσταται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Εἰς τὰ οἶνοπωλικὰ καὶ θεατρικὰ πρόθυρα συζητεῖται παρ' ἡμῖν κατὰ πλείοτερον τῆς ἀπλῆς ἀπὸ τῶν ψυχικῶν νόσων θεραπείας. Ἡ οἰκονομικὴ οὕτω καὶ ἀστυνομικὴ τῆς πολιτείας ἀποστολὴ πρέπει ἐντὸς τῶν εὐλόγων τῆς ἐπιστήμης μέτρων νὰ συνεταιρίσῃ τὰς προσπάθειας αὐτῶν εἰς ἀποσόβησιν δεινοῦ ἐν ταῖς κοινωνικοῖς θεμελίοις κινδύνου.

ΔΑΠΑΝΑΙ ΕΙΣ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΕΡΓΑΤΩΝ.

Καθὼς ἡ γῆ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ καταβολῆς κεφαλαίων εἰς παντοῖα βελτιώσεως ἔργα τελειοποιεῖται καὶ μείζονα ἀξίαν ἀποκτᾷ, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς δύναμις παραγωγικὴ, καθίσταται τελειότερος καὶ πολυτιμώτερος διὰ τῆς εἰς τὴν κατὰ σκοπὸν μόρφωσιν αὐτοῦ δαπάνης τῶν προσηκόντων κεφαλαίων. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὸ κεφάλαιον συσσωματοῦται, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ τῆς δυνάμεως τῆς γῆς ἢ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δημιουργεῖ τὰς μεγάλας ἐκείνας ἐπὶ τῶν ἀμοιβῶν διαφορὰς, αἵτινες, προστιθέμεναι εἰς τὴν ποικίλιαν τῶν φυσικῶν προτερημάτων, σχηματίζουσι τὴν κοινωνικὴν κλίμακα τῶν οἰκονομικῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἀπολαύσεων. Τὸ κεφάλαιον λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπλῶς ἰδιαιτέρα παραγωγικὴ δύναμις, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀλλ' εἶναι καὶ λίπασμα τῶν ἐτέρων δύο παραγωγικῶν τῆς ἀνθρωπότητος ὀργάνων (φύσις, ἐργασία).

Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν προορίζονται οἱ οἰκογενειακοὶ καρποί, λαμβάνει καὶ ἡ δαπάνη εἰς περαιτέρω διαμόρφωσιν αὐτῶν τὰς προσηκούσας αὐτῇ διαστάσεις. Καὶ οἱ μὲν χειρῶνακτες ἀπαιτοῦσι τὴν μικροτέραν δαπάνην, οἱ δὲ εἰς μᾶλλον πολύπλοκα ἔργα παρασκευαζόμενοι μείζονος κεφαλαίου δέονται, οἱ δὲ εἰς εὐρύτερον κύκλον ἐπιστήμης ἢ τέχνης ἀφοσιωμένοι κατὰ πολὺ ἔτι μείζονα δαπάνην προκαλοῦσι. Ἐὰν ἡ κοινωνία ἔχῃ ἀνάγκην τῶν ἔργων τῶν τάξεων τούτων, ἐξ ἁπαντος ὑπολογίζει ἐν τῷ μισθῷ, τὸν ὁποῖον καταβάλλει αὐτοῖς, καὶ ἀνάλογον ποσὸν εἰς βαθμιαίαν χρεωλυτικῶς ἐπιστροφὴν τῆς προκαταβληθείσης διὰ τὴν ἐργατικὴν μόρφωσιν δαπάνης. Δὲν τὸ πράττει ἡ κοινωνία; Γρήγορα ἢ ἀργὰ τὰ διάφορα ταῦτα ἔργα θέλουσι καταπέσει εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς ἀτελείας, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν διδομένην ἀμοιβήν.

Τῆς ἀπολύτου ταύτης ἀρχῆς συμβαίνει τροποποιήσις, ὅταν ἡ κοινωνία ἀναλαμβάνη εἰς ἑαυτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον οὐσιῶδες μέρος τῆς πρὸς μόρφωσιν τῶν ἐργατῶν δαπάνης. Τοιοῦτοτρόπως αἱ πολυάριθμοι ὑποτροφίαι τῶν νεωτέρων χρόνων, συνετέλεσαν κατὰ τὸν Smith, εἰς τὴν ὑποτίμησιν τῶν ἔργων τῶν λογίων, οἵτινες οὔτε νὰ ὄνειρευθῶσι δύνανται τοὺς μεγάλους π. χ. μισθοὺς τῶν ἐν Ἀθήναις σοφιστῶν. Ἀλλὰ τότε ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις ἐβάρυνε μόνους τοὺς οἰκογενειακοὺς πόρους ἐκάστου. Ἐν τῷ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δωρεὰν κατὰ τὴν νῦν Ἑλλάδα συστήματα τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ ἀλήθεια λαμβάνει ὁσημέραι εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν· οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς πρὸς αὐτὴν ἀσχετον τὴν φανεράν ὑποτίμησιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιστημονικῶν ἔργων.

Πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς ἀναγκαίας πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ δαπάνης ἀπαιτεῖται πρὸ παντός νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ οἰκονομικὴ τοῦ ἔθνους ἀποκατάστασις. Οὕτως ἐν Τουρκίᾳ συναθροίζονται οἱ παῖδες ἐντὸς τοῦ ναοῦ, κάθονται μετὰ τοῦ διδασκάλου φύρδην μίγδην κατὰ γῆς, καὶ ὅλοι, διδάσκαλος καὶ μαθηταί, ἐπαναλαμβάνουσιν ἀπνευστί τὰς αὐτὰς λέξεις διὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου, εἴτε ἀνιόντος εἴτε κατιόντος. Κατόπιν, προΐουσης τῆς ἡλικίας, ὁ παῖς μεταβαίνει εἰς ἐργαστήριον ἢ εἰς ἀνώτερον σχολεῖον, ἵνα ἀντιπάσης εὐθηνίας ἐφοδιασθῇ διὰ τῶν ἀτελῶν ἐκείνων γνώσεων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀξία ἡ κοινωνία καὶ ἡ περίοδος, ἣν αὐτὴ διατρέχει. Ἴνα δώσω δεῖγμα τῆς μέσης καλλιιεργείας τοῦ πνεύματος, ἀρκοῦσιν οἱ ἐν τοῖς κεντρικωτέροις τοῦ Βυζαντίου ὁδοῖς σταυροποδητὴ καθήμενοι σοβαροὶ τοῦ λαοῦ ἀναφορογράφοι, τῶν ὁποίων ὁ κάλαμος μηχανικῶς κινεῖται ἐπὶ εὐτελεστάτῃ ἀμοιβῇ. Πόση διαφορὰ εἰς ἀνάλογα παρ' ἄλλοις προοδευτικοῖς ἔθνεσι φαινόμενα! Ἐν τούτοις ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς λέγει ὁ Senior, ἀπαιτοῦνται 40 λιρ. στερλ. διὰ τὴν εἰδικὴν μόρφωσιν ἀπλοῦ χειρώνακτος καὶ πλείονες τῶν 2000 διὰ τὴν μόρφωσιν εὐγενοῦς. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ ποικιλωτάτη εἶναι ἡ κλίμαξ εἰς μόρφωσιν τῶν ἐλευθερίων ἐπαγγελματῶν.

Κατὰ τὸν K. Engel ἡ πρὸς μόρφωσιν τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν ἡλικία περιορίζεται μέχρι τοῦ 15^{ου} ἔτους, ἡ δὲ πρὸς μόρφωσιν τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων μέχρι τοῦ 20^{ου}, ἡ δὲ πρὸς μόρφωσιν τῶν ἐκλεκτοτέρων μέχρι τοῦ 25^{ου}. Ὁ ἔξοχος τοῦ Βερολίνου καταστατικὸς ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν Γερμανικὴν κοινωνίαν, ἀλλ' εἰς τὰ μεσημβρινώτερα κλίματα καὶ τῶν τριῶν τάξεων τὰ ἔργα εἶναι ὁπωσοῦν πρῶτότερα. Οὕτω δεκαοκταετεῖς ὑπάλληλοι ἐμπορικῶν καὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, καὶ 22 ἐτῶν διδάκτορες ἐπιστημῶν δὲν εἶναι εἰς ὑπερβολὴν παρ' ἡμῖν σπάνιοι. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη οἱ ἐκτεθέντες ὅροι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ εὐρυτέρα τῶν μέσων ἀληθειῶν κλίμαξ. Ὑποθέτει οὕτως ὁ K. Engel ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν ἀπαιτεῖται διὰ τὸ πρῶτον τῆς ζωῆς των ἔτος δαπάνη δρ. 12 $\frac{6}{100}$ κατὰ μῆνα, δι' ἕκαστον δὲ τῶν ἐπομένων 14 ἐτῶν δρ. 14 $\frac{1}{100}$ κατὰ μῆνα, τουτέστι δι' ὅλον τὸν 15ετῆ χρόνον δρ. 494.—ἐπὶ δὲ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων ἐργατῶν, ἀναλόγως τῶν οἰκογενειακῶν διαφορῶν, ἀπαιτεῖται δαπάνη διὰ τὸ πρῶτον ἔτος δρ. 24 κατὰ μῆνα, δι' ἕκαστον δὲ τῶν ἐπομένων 19 ἐτῶν δρ. 25 $\frac{2}{100}$, κατὰ μῆνα, τουτέστι δι' ὅλον τὸν 20ετῆ χρόνον δρ. 44616.—ἐπὶ δὲ τῶν ἐκλεκτοτέρων ἐργατῶν ἡ πρὸς μόρφωσιν αὐτῶν δαπάνη, ἀναλόγως τῶν εἰκαζομένων κοινωνικῶν περιστάσεων, ἀναβιβάζεται διὰ τὸ πρῶτον ἔτος εἰς δρ. 25 $\frac{2}{100}$ κατὰ μῆνα, διὰ δὲ τὰ ἐπόμενα 24 ἔτη εἰς δρ. 29 $\frac{1}{100}$ κατὰ μῆνα, τουτέστι δι' ὅλον τὸν 25ετῆ χρόνον εἰς δρ. 22680.

Ὁ προσδιορισμὸς τῶν τριῶν τούτων δαπανῶν ἠθέληεν εἶσθαι οὐσιωδῶς ἀτελής, εἰς τὴν παρελείπετο ἡ ποσότης τῶν ἐν τῷ μεταξύ ἐργατικῶν ἀποτυχιῶν. Ἐνῶ π. χ. σπεύδωσι ὅλοι οἱ τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας εἰς τὸ πόθητόν τῆς παραγωγῆς ὄριον, πόσα βάραθρα καταστροφῆς δὲν εἶναι καθ' ὁδὸν ἀνοικτά! Ὁ K. Engel ὑπολογίζει τοὺς ἀποτυγχάνοντας τούτους εἰς 5 τοῖς % διὰ τοὺς χειρώνακτας, 10 τοῖς % διὰ τοὺς μᾶλλον ἀνεπτυγμένους ἐργάτας καὶ 15 τοῖς % διὰ τοὺς ἐκλεκτοτέρους. Ἡ ἀναλογία ὁμως αὐτὴ ὑπὸ κοινωνικὴν ἐποψίν συνεπιφέρει τὴν αὔξησιν τῶν εἰς παραγωγικὴν δαπά-

νην μερίδων τῶν ἐπιτυγχανόντων. Τοιουτοτρόπως ἡ μὲν χειρωνακτικὴ μὀρφωσις βαρύνεται ἐπὶ πλέον διὰ δρ. 245 $\frac{2}{100}$ τὸ ὅλον ἢ 459 $\frac{2}{100}$, ἡ δὲ ἀνωτέρα διὰ δρ. 4 464 $\frac{6}{100}$ τὸ ὅλον 16 077, ἡ δὲ ἀνωτάτη διὰ δρ. 3 402 τὸ ὅλον 26 082.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργατικῆς ἰσχύος πιθανοτήτων ἡ χειρωνακτικὴ βιομηχανία διαρκεῖ 44 ἔτη, ἡ ἀνωτέρα 44 καὶ ἡ ἀνωτάτη 37. Ἀνάγκη λοιπὸν, τιθεμένης ὡς χρεωλυτικῆς βάσεως ἢ τοῖς % ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω τριῶν κεφαλαίων κατηγοριῶν, ὁ μισθὸς τῶν ἀντιστοίχων ἐργατικῶν τάξεων νὰ περιλαμβάνη κατ' ἔτος, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν ἐν αὐτῷ στοιχείῳ (πρὸς συντήρησιν κλπ.), εἰς ἀπόσβεισιν τοῦ πρὸς ἐργατικὴν μὀρφωσιν κεφαλαίου, δρ. 292 διὰ τοὺς χειρωνακτας, 930 διὰ τοὺς ἀνωτέρους καὶ 1564 διὰ τοὺς ἀνωτάτους.

Ἐὰν οὕτω μεταφέρωμεν τὰς ἀναλογίας ταύτας εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς νέους τῆς ἀνωτάτης βιομηχανίας ἐργάτας, πρέπει οὗτοι, ἀνεξαρτήτως τοῦ πρὸς συντήρησιν καὶ συνεχῆ αὐτῶν βελτίωσιν ἀναποφεύκτων εἰσοδημάτων, πρέπει κατ' ἔτος νὰ εἰσπράττωσιν ἐκ τῆς ἐργασίας των περὶ τὰς 1 500 δρ. εἰς χρεωλύσιον τῶν διὰ τὴν μὀρφωσίν των δαπανηθέντων κεφαλαίων. Ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα ἐξῆλθον ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ἢ ἄλλης περιουσίας, δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς δαπάνης δὲν μετεβίβασεν αὐτὰ εἰς ἰδιαιτέραν ἀτομικὴν κτῆσιν καὶ δὲν ἀπετέλεσε τὸ πολυτιμότερον διὰ τοὺς νέους ἐργάτας χρημάτιον (peculium). Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἡ κοινωνικὴ πρακτικὴ δεῖται πολλῆς προσοχῆς. Ὅταν οἱ μεταξὺ τῶν χειρωνακτικῶν προέχοντες ἀμοίβονται δι' ἡμερομισθίου δρ. 6—10, οἱ ἐργάται τῆς κ ε φ α λ ῆ ς στρέφονται περὶ στενὸν κύκλον ἀμοιβῶν, μεγάλας ἀνησυχίας προκαλοῦντα. Ὁ κοινωνικὸς οὕτω λίσμος εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀναποφεύκτων. Αἱ μὲν παραγωγικαὶ διὰ τοὺς ἐκλεκτοτέρους ἐργάτας δαπάναι ἐξ ἅπαντος θὰ περιορισθῶσιν, ἡ δὲ κοινωνία, ὡς εἴρηται ἤδη, θὰ εὐρη ὅ,τι ζητεῖ.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ.

Κατὰ τοὺς μέχρι τοῦ ἔτους 1870 ἀπολογισμοὺς τῶν διαφορῶν τοῦ Κράτους Μονῶν τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν συνεποσοῦντο εἰς 2 $\frac{1}{2}$ περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων αἱ ἰδιαιτέραι περιουσίαι τῶν μοναχῶν εὐρίσκουσι σπουδαῖον συμφέρον καὶ συγχρόνως ἡ καλλιέργεια ἐν πολλοῖς καθυστερεῖ. Ὡστε δυνάμεθα νὰ εἰκόσωμεν ὅτι, βελτιουμένης τῆς διαχειρήσεως καὶ τῆς καλλιεργείας, τὰ μοναστηριακὰ εἰσοδήματα θὰ προαχθῶσιν ἔτι μᾶλλον.

Ὅφειλω εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν (ἔτος Α' σελ. 124) τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι μοναχῶν ἀμφοτέρων τῶν γενῶν. 1 988 μοναχοὶ ἀντὶ 2 $\frac{1}{2}$ —3 ἑκατομμυρίων δραχμῶν! Ἀναλογοῦσιν 1 500 περίπου δραχμαὶ κατ' ἄτομον, τοῦτέστιν ὑπολογιζομένης τῆς δωρεᾶν κατοικίας καὶ τῶν λοιπῶν εἰς εἶδη ὠφελειῶν τῶν μοναχῶν, ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν ἐσοδεία εἶναι κατὰ πολλὰ ἀνωτέρα τῶν ἐντὸς τῆς κοινωνίας ὁμοιοβαθμίων οἰκογενειάρχων. Καὶ ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἴση τῶν μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων διανομὴ δὲν ἔρχεται εἰς τὴν πραγματικότητά. Τὰς παχείας μερίδας ἔχουσιν ὀλίγοι μοναχοί, οἱ δὲ λοιποὶ μόλις ἀποζῶσι.

Πρέπει δὲ νὰ ληφθῇ καὶ ἕτερον στοιχεῖον ὑπὸ σπουδαίαν μελέτην, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν μοναχῶν δεικνύουσιν ἀπροκάλυπτον ἀποστροφὴν πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐκπαίδευσιν. Ὅχι μόνον αὐτοὶ ἀποφεύγουσι τὰ γράμματα, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τοὺς νεοσυλλέκτους των τὰ ἐπιτρέπουσιν. Ἔρχεται ὥρα θρησκευτικῆς ἐνεργείας καὶ ἀποδεικνύεται τότε ὅτι τὸ ἄλλας εἶναι μωρόν.

Ἐνώπιον τοιαύτης τῶν μοναχῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν καταστάσεως ἡ Πολιτεία ἔχει μέγιστον διαφέρον.

Ούτε φρόνιμον εἶναι νὰ κατασπαταλᾶται τοσοῦτον εἰσόδημα ὑπὲρ ἀνθρώπων μὴ καλλιεργούντων τὸ πνεῦμα ἐν τῷ ὁποίῳ διαβιοῦσι οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. Οὔτε ἀδιάφορος εἶναι ἡ βαθμῆδὸν ἐγκατάλειψις τῆς κοινωνίας εἰς τὸ σκότος τῆς ὀρησκευτικῆς ἀπαιδεύσεως.

Νομίζω ὅμως ὅτι δύνανται νὰ ταχθῶσιν οἱ ἐξῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου κανόνες. Μονῆ, ἣτις δὲν δύναται νὰ διατηρήσῃ ἐν ἑαυτῇ σχολεῖον καλῶς συγκεκροτημένον, νὰ μετασχηματισθῇ εἰς παράρτημα τῆς ἐγγύτερον αὐτῇ δυναμένης. Τοιοῦτοτρόπως θέλουσι βαθμῆδὸν συγχωνευθῇ πλεῖστα μικροσκοπικαὶ μοναὶ εἰς ὀλίγας καὶ τὰ εἰσοδήματα τούτων θὰ καταστῶσι μᾶλλον εὐεπίβλεπτα καὶ μᾶλλον ἀποτελεσματικά. Τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἐννοῶ τίνας ἐνεκεν νὰ ὑπάρχωσιν 152 Μοναὶ ἐν Ἑλλάδι (ἰδ. Οἴκ. Ἐπιθ. αὐτ.) καὶ ἐν τούτῳ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀτελείᾳ, ἐνῶ ἠδύναντο 5—10 νὰ ἐκπληρώσωσιν ὅλην τὴν ἐκ τοῦ μέρους τούτου ὀρησκευτικὴν ἀνάγκην.

Ἄλλ' ἡ μοναστηριακὴ αὕτη συγκέντρωσις θὰ ἐξασκήσῃ μείζονα ἐπιρροὴν ἐπὶ μιᾶς τῶν μεγίστων κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων. Ὁ κλήρος τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων χωλαίνει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε πᾶσα ἡμέρα, ἣτις προστίθεται εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμέλειαν τῆς πολιτείας, ἀνοίγει βαθύτερον τὸ χάος, ἐν ᾧ ὁδηγεῖται τὸ σκάφος αὐτῆς. Ἄνευ ὀρησκευτικῆς ἀγωγῆς μὴ ἐλπίζωμεν ἀσφαλῆ λιμένα σωτηρίας. Ἐν ἐκάστη οὕτω τῶν μεγάλων συγκεντρωτικῶν μονῶν δυνατόν νὰ λειτουργήσωσι δύο ἀρχαί. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κοσμικοῦ κλήρου, ἡ δευτέρα εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν. Αὗται αἱ δύο ἀρχαὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται ἀχώριστοι. Ὅταν θέλωμεν λογίους ἱερεῖς, πρέπει νὰ τοὺς διδάξωμεν, καὶ ἀκολούθως νὰ τοὺς πληρώσωμεν.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητος ὁ ὀργανισμὸς, τὸν ὁποῖον προτείνω. Βαθμῆδὸν, ἀλλὰ καὶ μετὰ σταθερότητος, οὐδεὶς ἱερεὺς νὰ χειροτονῆται ἂν δὲν διέλθῃ τὰς κανονικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐντὸς τίνος ἐκ τῶν μοναστηριακῶν σχολείων. Τὰ

σχολεῖα ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐπέχῃσι τὸπον εὐρείας θεολογικῆς προπαιδεύσεως διὰ τὰς ἀνωτέρας τοῦ Πανεπιστημίου σπουδὰς. Ἡ δαπάνη τῆς ἐν τοῖς παιδευτηρίοις τούτοις συντηρήσεως τῶν δοκίμων ἱερέων δεῖν νὰ βαρύνῃ αὐτοὺς τούτους, ἐκτὸς τῶν εἰς ὑποτροφίας περιπτώσεων.

Ἐπὶ τὴν ἔποψιν τῆς οἰκονομικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κοσμικοῦ κλήρου τὸ ἥμισυ καὶ πλεόν τῶν ὅλων μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων πρέπει εἰδικῶς νὰ ἀφοσιωθῇ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν. Εἶμαι ἐναντίος πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων. Ὡς εἶναι πασίγνωστον, τὰ κτήματα ταῦτα ἀφιερώθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὀρησκείας καὶ οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ θέσῃ ἐπ' αὐτῶν χεῖρα ἱερόσυλον. Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ἐρωτήσῃ τις τοὺς ἀοιδίμους ἀφιερωτὰς ἐν τῇ σημερινῇ τῆς κοινωνίας καταστάσει, καθ' ἣν ὁ μοναχισμὸς ἐπαισθητῶς ὑπεχώρησεν ἐνώπιον τῆς μεγάλης τοῦ κοσμικοῦ κλήρου ἀποστολῆς, δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν, ὅτι ἤθελον ἐπιδοκιμάσει τὴν πρὸς τὸν τελευταῖον βαθμιαίαν τροπὴν τῶν εὐσεβῶν ἀναθημάτων αὐτῶν.

Τοιοῦτοτρόπως εἰάν διὰ καλοῦ συστήματος ἐπιβλέψεως καὶ διαχειρίσεως, εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ ἐπιστατήσωσιν ὑπὸ διαφόρους τοῦ νόμου ἐγγυήσεις διάφορα τῶν ἀστικῶν καὶ ἐξοχικῶν κοινοτήτων ἔντιμα πρόσωπα μετὰ ἐτέρων τοιούτων ἐκ τῶν μονῶν καὶ ἐκ τοῦ κοσμικοῦ κλήρου, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβολὴ ἢ ὑπὲρ τοῦ τελευταίου ἐκ τῆς μεθόδου ταύτης ἐξοικονόμησις δύο καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμυρίων δραχμῶν, εἰς τὰ ὁποῖα εἰάν προσθέσῃ καὶ ἡ πολιτεία ἐν ἑκατομμύριον ἐξ ἰδιαιτέρων ὀρησκευτικῆς φύσεως πόρων, δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ ἰκανὴ χρηματικὴ δύναμις εἰς οἰκονομικὴν τοῦ λαϊκοῦ ἱερατείου ἀποκατάστασιν. Περισσότερον δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀπλή αὕτη ἀρχή, συνδεομένη πρὸς ἀνάλογόν τι τραπεζικὸν σύστημα, δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς ἀνακούφισιν τοῦ ἐργατικοῦ καὶ ἐξαιρέτως τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῆς εἰσαχθησομένης μετριοτήτος τῶν τόκων (5 π. χ. τοῖς "1,") καὶ προχειρότητος τῶν κεφαλαίων,

Αἱ ὀλίγαι αὐται σκέψεις ἔστωσαν ὡς ἀφορμὴ εἰς μᾶλλον ἐπεξεργασμένην μελέτην δι' ὅσους κρίνωσι τὸ ζήτημα τοῦ κοσμικοῦ τῆς Ἑλλάδος κλήρου ὡς ἐγκείμενον εἰς τὴν εὐδωσίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν σταδίου.

Σ. ΠΑΥΛΙΔΗΣ.

ΓΕΝΙΚΟῦ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ ΝΟΜΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1871 ΚΑΙ 1872. (¹)

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΓΗΣ.

Η'. — "Απασαι αἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐθνικαὶ συνελεύσεις ὑπεσχέθησαν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὴν διανομὴν τῆς ἐθνικῆς γῆς. Μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν συστημάτων τῆς προικοκτησίας, τῶν στρατιωτικῶν ἀμοιβῶν, τῆς ἐμφυτεύσεως καὶ τοῦ ἀποικισμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων σπουδαία ποσότης ἐθνικῶν γαιῶν διετέθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον εὐτυχῶς, ὁ ΥΛΑ' νόμος (25 Μαρτίου 1871) ἀπέβλεψεν εἰς γενικωτέραν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων τῆς Πολιτείας ἐπαγγελιῶν. Οὕτω μετὰ εἰς τὴν διανομὴν πρόσκλησιν ὄλων τῶν αὐτεξουσίων ἀτόμων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐξαιρέσεις λόγῳ προηγουμένων ἱκανοποιήσεων (²), ὁ νομοθέτης προσδιορίζει τὰς ὁποίας ἐννοεῖ πρὸς

(¹) Ἰδ. φυλ. 18 σελ. 287 καὶ φυλ. 19 σελ. 309.

(²) "Ἀρθρ. 1. Δικαίωμα μετοχῆς ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ἔχουσι α) πᾶς πολίτης "Ἑλλην ἔγγαμος, β) πᾶς πολίτης "Ἑλλην ἐνήλιξ ζῶν ἐξ ἰδίας ἐργασίας ἢ περιουσίας, γ) πᾶσα χήρα πολίτου "Ἑλληνος, δ) τὰ πατρὸς καὶ μητρὸς ὄρφανὰ ἀνήλικα ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς ὡς καὶ τὰ ὄρφανὰ χήρας ἐλθούσης εἰς δεῦτερον γάμον. — Τὸ δικαίωμα τῆς ἀτέκνου χήρας περιορίζεται καθ' ὅλας τὰς περιπτώσεις τοῦ παρόντος νόμου κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἡ ἔχουσα τέκνα χήρα, ἐλθοῦσα εἰς δεῦτερον γάμον στερεῖται παντὸς

διανομῆν γαίας. ἐξαιρῶν μεγάλας κατηγορίας χάριν ἰδιαιτέρων σκοπῶν (¹).

δικαιώματος. Ἐὰν δ' ἐξήσκησεν ἤδη τὸ δικαίωμα, διαρκούσης τῆς χρείας τῆς, αἱ δυνάμει αὐτοῦ ἀποκτηθεῖσαι γαῖαι διανέμονται μετὰξὺ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων τοῦ πρώτου γάμου.

"Ἀρθρ. 2. Δὲν μετέχουσιν εἰς τὴν διανομὴν α) οἱ κατὰ τὸν περὶ προικοδοτήσεως νόμον προικοδοτηθέντες καὶ μὴ παραιτήσαντες τὰς εἰς προικοδοτήσιν ληφθείσας παρ' αὐτῶν γαίας κατὰ τὸν ἀπὸ 12 Ἀυγούστου 1855 νόμον, β) οἱ κρῆτες καὶ λοιποὶ ἀποικοί, οἵτινες ἔλαβον δωρεὰν ἐθνικὰς γαίας, γ) οἱ κάτοχοι φυτειῶν ἐπὶ ἐθνικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν γαιῶν. — Ὅσοι ὅμως ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔλαβον ἢ κατέχουσι ἐκτάσεις κατωτέρας τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 6 διαλαμβανόμενης δύνανται νὰ λάβωσι καὶ ἐτέρας γαίας μέχρι συμπληρώσεως.

(¹) "Ἀρθρ. 3. Διανεμητέαι εἰσὶν ἀπασαι αἱ καλλιεργούμεναι καὶ καλλιεργήσιμοι ἐθνικαὶ γαῖαι, ὡς καὶ αἱ τῶν διαλελυμένων μονῶν καὶ ἐπισκοπῶν. Ἐξαιροῦνται α) τὰ δάση κατὰ τὰ προσδιορισμένα ἢ προσδιορισθῆσόμενα ὅρια αὐτῶν καὶ αἱ σποράδην κείμεναι ἀγριελαῖαι β) αἱ γαῖαι ὅσας ἡ Κυβέρνησις διὰ Β. διατάγματος ἤθελε προσδιορίσει πρὸς δημόσιον ἢ δημοτικὸν σκοπὸν γ) αἱ γαῖαι ὅσαι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους δύνανται νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς πραγματοποιήσιν γραμματίων φαλαγγιτῶν, Κρητῶν, πυρπολιτῶν, ὄρφανῶν ἢ ἄλλων ἐὰν οἱ φέροντες τὰ γραμμάτια ταῦτα ὑποβάλλωσι τὴν περὶ πραγματοποιήσεως αἴτησίν των πρὶν ἢ διὰ τὰς αὐτὰς γαίας δευτῆς διήλωσις κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου δ) αἱ πολυστῶς ἐκμεμισθωμένα ἐκκλησιαστικὰ γαῖαι, ἐνόσω διαρκεῖ ἡ ἐκμισθωσις, ἐὰν δὲν ὑπάρχη λόγος διαλύσεως αὐτῆς δύνανται ὅμως οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν ἐχόντων δικαίωμα ἐπὶ τῆς διανομῆς νὰ ζητήσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν μερίδα των ἄλλ' ἢ παραχώρησις δὲν ἐνεργεῖται, εἰμὴ μετὰ τὴν λήξιν τῆς μισθώσεως, ἐκτὸς ἐὰν οἱ μισθωταὶ συναινέσωσι καὶ πρὸ τῆς λήξεως εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ συμβολαίου, ἢ ἐὰν κατὰ τοὺς ὅρους αὐτοῦ δύναται τὸ δημόσιον νὰ τὴν ζητήσῃ πρὸ τῆς λήξεως ε) αἱ ἐπίδικοι γαῖαι αἱ παραχωρηθεῖσαι δυνάμει πιστωτικῶν γραμματίων ἢ ἄλλων νομίμων δικαιωμάτων, ἐκτὸς ἂν ἢ παραχώρησις ἀκυρωθῇ δικαστικῶς ς) ὅσαι ἐθνικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ γαῖαι δὲν ἀνήκουσιν ἐν ὄλῳ εἰς τὸ δημόσιον μέχρι οὗ διανεμηθῶσι. — (Ἡ διανομὴ τῶν μὲν ἐν τοῖς § 4 καὶ 5 γαιῶν γενήσεται

“Όσον ἀφορᾷ τὴν πρὸς ἕκαστον πολίτην Ἑλληνα παραχωρητέαν ἔκτασιν γαιῶν ἐτάχθη ὡς ἀνώτατος μὲν ὄρος τὸ ποσὸν ἢ 40 στρεμμάτων ποτιστικῶν ἢ 80 ξηρικῶν (ἄρθ. 6). Ἐν γένει προτιμῶνται οἱ κάτοχοι τῶν μὴ τοιούτων καὶ μεταξὺ τῶν τελευταίων οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐν τῇ περιφέρειᾳ τοῦ ὁποίου κεῖνται αἱ γαῖαι, ἐκτὸς ἐὰν περισσεύωσιν αὐταί, ὅτε συντρέχουσιν εἰς τὴν διανομὴν καὶ τῆς λοιπῆς ἐπικρατείας οἱ κάτοικοι (ἄρθ. 7). Ἀπασαί αἱ διανεμητέαι γαῖαι διαιροῦνται εἰς δύο κλάσεις, ποτιστικὰς καὶ ξηρικὰς, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο τάξεις, ἡ δὲ ἑτέρα εἰς τρεῖς. Ἡ διάκρισις τῶν γαιῶν εἰς τάξεις συνδέεται πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ τιμήματος αὐτῶν, διότι ἡ γῆ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαγγελίας διαφέρει κατὰ τοῦτο τῆς γῆς τῆς Ἑβραϊκῆς ἐπαγγελίας, ὅτι ἐνῶ αὕτη ἐξηγοράσθη μόνον ἀντὶ αἵματος, δι’ ἐκείνην ἀπαιτεῖται καὶ αἷμα καὶ ἀργύριον. Ἡ ἀνά χειρας διανομὴ δὲν ἔχει τὴν ἐννοιαν τῆς δωρεᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς ἀγορασίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγοῦσιν οἱ μεταγενέστεροι τὰς περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς ὑποσχέσεις τῶν προγενεστέρων!

“Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, πρὸς ἕκαστην τῶν πέντε τάξεων ὀρίζεται ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τίμημα διὰ συνδυασμοῦ τῆς ἐργασίας δύο διαδοχικῶν ἐπιτροπῶν, ὅστις φαίνεται μοι ἥκιστα εὐτυχῆς. Ἀφοῦ ἡ πρώτη ἐπιτροπὴ (δήμαρχος, δημαρχικὸς πᾶρεδρος καὶ πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου) διαιρέσῃ τὰς γαῖας τοῦ χωρίου εἰς 6 τὸ πολὺ τοποθεσίας, ἀκολουθῶς ἡ δευτέρα ἐπιτροπὴ (διοικητικὴ ἀρχή, οἰκονομικὸς ἔφορος καὶ εἰς διακεκριμένους πολίτης) διατιμᾷ οὐχὶ πᾶσαν ἀγροῦ μερίδα, ἀλλὰ συλλήβδην ἕκαστην τοποθεσίαν. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος δίδει πολλὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ ἀυθαίρετον. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν τοποθεσιῶν εἶναι τόσον στε-

ται ἅμα περιέλθωσιν αὐταί ὀριστικῶς εἰς τὴν δημόσιον, τῶν δὲ κατόπιν εἰς αὐτὴν περιελευσομένων ἢ παραχωρήσις ἐνεργεῖται πρὸς ἅπαντας τοὺς κατόχους τῆς ἀδιανεμητοῦ ἐκτάσεως ἀναλόγως τῶν στρεμμάτων, τὰ ὅποια κατέχει ἕκαστος).

νῶς συνδεδεμένος ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν τάξεων, ὥστε ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς ἐχωρισθῇ τὸ ἔργον. Ἐὰν ἡ πρώτη ἐπιτροπὴ περιλάβῃ ἐν μιᾷ τοποθεσίᾳ γαίας πρᾶγματι καὶ τῶν πέντε τάξεων, ποῖον τίμημα θὰ ὀρίσῃ ἡ δευτέρα ἐπιτροπὴ;

Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐκτιμήσεως συντάσσει περὶ ταύτης πρωτόκολλον, ὅπερ ἐκτίθεται ἐπὶ δέκα συνεχεῖς ἡμέρας εἰς τὸ ἀρμόδιον δημαρχεῖον, ἵνα ποιήσῃ κατ’ αὐτοῦ πᾶς πολίτης τὰς ὁποίας κρίνει ἐνστάσεις, συνεπεία τοῦ ὁποίου, ἡ καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτῶν ὅταν διατάξῃ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἑτέρα ἐπιτροπὴ (πρωτοδίκης, ταμίας καὶ πρόεδρος τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου) γνωμοδοτεῖ. Ἐὰν αἱ δύο ἐπιτροπαὶ συμφωνήσωσιν, ἡ ἐκτίμησις καθίσταται ὀριστικὴ· ἐὰν οὐχί, ἀποφασίζει τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον εἴτε ὑπὲρ τῆς μιᾶς τῶν δύο γνωμῶν εἴτε καὶ ὑπὲρ τρίτης, ἀλλ’ ἐντὸς τῶν ὄρων τῶν ἐπιτροπῶν, ἐξ οὗπερ συνάγεται ὅτι ἡ πρὸς τὸν τρίτον τοῦτον ὑπουργικὸν τῆς δικαιοδοσίας βαθμὸν ἐμπιστοσύνη τοῦ νομοθέτου δὲν εἶναι ἀπεριόριστος. Σημεῖον σὺν πολλοῖς ἄλλοις σταθερὸν τῶν πολιτειακῶν τοῦ ἔθνους τάσεων.

Ἡ πρὸς τοὺς θέλοντας νὰ μετᾶσχωσιν τῆς προκειμένης διανομῆς λειτουργία τοῦ νόμου στηρίζεται ἐπὶ τοῦ συστήματος τῶν δηλώσεων, διὰ τὰς ὁποίας ἀνοίγεται βιβλίον κατὰ χωρίον. Ἐνῶ συντάσσεται ἡ δήλωσις εἰς διπλοῦν, ἐν διὰ τὸν ἔφορον καὶ ἐν διὰ τὸν δηλοῦντα, συγχρόνως καταχωρεῖται καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ, ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου ἐκτίθεται ἐν τῷ οἰκείῳ δημαρχεῖῳ καὶ ἀποσπάσματα εἰς τὰ ἀνήκοντα παρεδρεῖα. Ἡ δήλωσις πρέπει νὰ περιέχῃ ἐκτὸς τῶν περὶ τὴν ταυτότητα καὶ τῶν περὶ τὴν διανομὴν δικαιωμάτων (περὶ ὧν ὅλων ἀπαιτεῖται προσεπιβεβαίωσις τοῦ δημάρχου), ἂν μὲν πρόκειται περὶ κατόχων σημειώσιν τῆς θέσεως, τῶν ὀρίων καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν κατεχομένων παρ’ αὐτῶν γαιῶν καὶ ἂν ποτιστικαὶ ἢ ξηρικαί, προσέτι δὲ, ἂν κατέχωσι πλείονας γαίας τῶν 40 στρεμ. ἐκ τῶν πρώτων ἢ τῶν 80 ἐκ τῶν δευτέρων, ποῖον τεμάχιον προτιμῶσιν· ἂν δὲ πρόκειται περὶ μὴ κατόχων ἀρκεῖ (;) ἢ σημείωσις τοῦ

χωρίου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ἐπιθυμοῦσιν οὗτοι νὰ μετὰσχωσι τῆς διανομῆς. Προθεσμίαν τάσσει ὁ νόμος διὰ μὲν τοὺς κατόχους (ἐπὶ ποινῇ ἐκπτώσεως τοῦ εἰς προτίμησιν δικαιώματος αὐτῶν) 6 μηνῶν (1), διὰ δὲ τοὺς μὴ κατόχους, ἂν μὲν οὗτοι ἐπιθυμῶσι γαίας ἐντὸς τῆς περιφέρειας τοῦ χωρίου των, 1 μηνός, ἂν δὲ γαίας κειμένας εἰς ἄλλας περιφέρειας, 3 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως τοῦ βιβλίου τῶν δηλώσεων ἐν τῷ οἰκείῳ δημαρχείῳ. Ὅρος ἀναπόφευκτος ἢ πρὸ τῆς δηλώσεως καταβολὴ 3 δραχ. διὰ τὰς ποτιστικὰς καὶ 1 $\frac{1}{2}$ δρ. διὰ τὰς ξηρικὰς κατὰ στρέμμα. Ἐν περιπτώσει πολλῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ κτήματος κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν δηλώσεων, ἀποφασίζει ὁ κληρὸς.

Ἐν γένει ἡ πληρωμὴ τοῦ τιμήματος ὀρίζεται εἰς 26 ἐτησίαις ἴσας δόσεις, ἐξ ὧν ἐκάστη καταβλητέα τῇ 1 Ὀκτωβρίου, 3 τοῖς $\frac{1}{10}$ χρεωλύσιον καὶ 2 τοῖς $\frac{1}{10}$ τόκος. Ἄμα δὲ ἐκδοθῆ τὸ παραχωρητήριον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ ἔφορος παραδίδων αὐτὸ λαμβάνει ἔγγραφον περὶ τοῦ χρέους ὁμολογίαν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐγγράφει ἐπὶ τοῦ κτήματος ὑποθήκην ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. Ἐὰν καθυστερήσῃ δόσις τις, ἐκπληστηριάζεται τὸ κτῆμα πρὸς πληρωμὴν παρελθουσῶν καὶ μελλουσῶν ὁμοῦ δόσεων. Ὡς πρὸς τὰς τελευταίας δύναται ὁ νέος ἀγοραστὴς νὰ κρατήσῃ τὸ μετὰ τὴν πληρωμὴν τῶν προηγουμένων καὶ τῶν ἐξόδων ἀνάλογον ἐκπληστηρίασμα, ὅπως ἐξοφλήσῃ αὐτὸ κατὰ τὰς ἀρχικῶς ὀρισθείσας δόσεις. Δρακόντειος ἡ διάταξις (ἀρθ. 15) καθ' ἣν ἐπὶ ἐκποιήσεως τῶν παραχωρηθεισῶν γαιῶν τὸ δημόσιον οὔτε εὐθύνεται οὔτε παρατεῖ τὰς ἐπὶ τοῦ καθυστερουμένου τιμήματος ἀξιώσεις του (2). Εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ τιμήματος τῶν παραχωρουμένων γαιῶν δὲν εἶναι δεκτὰ τὰ πιστωτικὰ γραμμάτια τοῦ δημοσίου. Τοῦ πεμπτημορίου τῶν εἰσπραττομένων ἐτησίων δόσεων ὠρίσθη ἡ κα-

(1) Ἡ προθεσμία αὕτη παρετάθη διὰ τοῦ ΓΠΓ' νόμου μέχρι τέλους 1878.

(2) Κατηργήθη διὰ τοῦ ἀνωτέρου νόμου. Ἰδ. Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν ἔτος Α' σελ. 511—513.

τάθεις παρὰ τῆ Τραπεζῆς, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Τέλος ὅσαι γαῖαι μείνωσιν ἀδιάθετοι ἢ ἐκμισθοῦνται ἢ ἀπαλλοτριοῦνται κατὰ τοὺς περὶ ἐκποιήσεως τῶν φθαρτῶν κτημάτων νόμους.

Ἐν γένει ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου συνεκεντρώθη κυρίως εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν πρώην καλλιεργητῶν εἰς ἰδιοκτήτας. Εὐρεία οἰκονομικὴ ἰδέα, συνδεομένη πρὸς τὴν μείζονα ἀνάπτυξιν τῆς γεωργικῆς τοῦ τόπου δυνάμεως. Διὰ τοῦτο ἀπέβλεψεν ὁ νομοθέτης διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἐκτιμητικῶν ἐπιτροπῶν, τῶν δικαιωματικῶν δηλώσεων καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν παραχωρητέων γαιῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μὴ ἐξέγερσιν τῶν τοῦ πλειστηριασμοῦ συναγωνιστικῶν τάσεων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσιν ὀλέθριοι εἰς τὰς χωρικὰς κοινότητας ἀπέναντι τῆς ἐν αὐταῖς σπανιότητος τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς μεγάλης ἀναγκαιότητος τῶν γαιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν μὴ συγκέντρωσιν τούτων εἰς ὀλίγων χεῖρας. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ μελέτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τούτου ἀποτελεῖ τὴν πρακτικωτέραν φάσιν, ἐν ἣ ἐξεταστέον κατὰ πόσον συνετέλεσεν ὁ ὀπωσοῦν πολύπλοκος μηχανισμὸς του καθὼς καὶ ἡ ἀκαιρος, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τοὺς κατόχους, πρόνοια αὐτοῦ περὶ προκαταβολῆς μέρους τοῦ τιμήματος

(Περὶ τῶν λοιπῶν νομοθετημάτων εἰς τὸ προσεχές).

ΤΑ ΣΙΤΗΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

Τὸ ἐμπόριον τῶν δημητριακῶν καρπῶν τῆς Ρωσσίας συνδέεται τόσον στενῶς μετὰ τῆς νεωτέρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναπτύξεως, ὅσον μαρτυροῦσιν αἱ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος σχηματισθεῖσαι παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ ἐμπορίου τούτου ἀφ' ἑνὸς μεγάλαι περιουσίαι καὶ ἀφ' ἑτέρου εὐρεῖαι ἔξεις ναυτικαί. Γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει δραστηρία ἐνωσις τῶν δύο τούτων κοινωνικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὴν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς (τῆς εὐημερίας) συναναπτύ-

χθείσαν εκπολιτιστικήν τῶν φώτων ἐνέργειαν. Τὰ ἀποτελέσματα ἔλαβον ταχέως τὸ βάπτισμα τοῦ αἵματος διὰ τῶν μακρῶν ἄμα καὶ εὐτυχῶν ἀγώνων τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Περίεργος δὲ περιστάσεων διαδοχὴ! Ἡ πρώτη οἰκονομικὴ ὥθησις ὀφείλεται εἰς ἑτέραν πολλῶ φοβερωτέραν ἐπανάστασιν, τὴν μεγάλην τῶν Γάλλων κατὰ τὸ 1789, τῆς ὁποίας οἱ ἐπὶ τέταρτον περίπου αἰῶνος διαρκέσαντες πόλεμοι διετάραξαν ἐν πολλαῖς χώραις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τὴν κανονικὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν καὶ κατέστησαν περιζητήτους τὰς ἀλλοτρίας πρὸς συντήρησιν τῶν ἀγωνιζομένων πληθυσμῶν ἀναγκαίας θρεπτικᾶς ὕλης.

Ἐκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν ἐντεῦθεν ἐπελθοῦσαν ἐμπορικὴν κίνησιν. Ἐπειδὴ δὲ κυριωτέρα ὁδὸς αὐτῆς ὑπῆρχεν ἢ Μεσόγειος θάλασσα, ἢ δὲ Ἀνατολὴ ἐκαλεῖτο νὰ θρέψῃ τὴν ἀλληλοκτονουμένην Δύσιν, οἱ Ἕλληνες ἔμποροι καὶ ναῦται, εὐρεθέντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς προαιωνίου ταύτης ὁδοῦ, προθύμως ἐτέθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μετὰ τοσοῦτου διαφέροντος, ὥστε ὑπὸ τὰς ἀγνώστους τὸ πρὶν κερδοσκοπικᾶς αὐτῶν ἐργασίας ἐφαίνετο ὅτι, ἐνῶ ἡ δεσποτικὴ μαγία τῶν ἀρχόντων τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης κατεξέσχίζε τὰς σάρκας τῶν λαῶν, ἔθνος ἄσημον, καὶ μόλις ἀνακύπτει ἐκ τῆς ἱστορικῆς πτώσεώς του, ἔδιδε σωτήριο μάθημα τῆς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν οἰκονομικῆς ἀγάπης, μὴ λησμονοῦν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν εἰσπραξιν ἀξιολογωτάτων διδάκτρων. Ἐκτοτε χρονολογεῖται ἡ περαιτέρω ἐπέκτασις τῶν νεωτέρων ἐμπορικῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποικιῶν· τὰ δὲ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Ἀζοφικῆς ἐξεπλάγησαν ἰδόντα ἐκ νέου τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ἀποίκων. Οὕτως ἡ Ὀδησσὸς, ἀπὸ μικροῦ χωρίου κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ τῶν σιτηρῶν ἐμπορίου ἔλαβε κυριωτάτην ἐπίδοσιν πρὸς τὸ νῦν ἀνοηρὸν αὐτῆς παρόν. Τὸ Ταϊγάνιον ἑτέρα μητρόπολις τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου ἐμπορίου. Παραλείπω τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν δευτερευόντων ἐμπορικῶν κέντρων.

Εἶναι δὲ τοιαύτη ἡ ἐμπορικὴ τῶν λαῶν συγκαιωνία, ὥστε

ἄπαξ στηριχθεῖσα ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν συμφερόντων, προάγει ἔτι μᾶλλον πρὸς τὰ πρόσω τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς παραγωγὴν. Ἐν τούτοις μετὰ τὸ πέρας τῶν καταστρεπτικῶν πολέμων (1789—1814) τῆς Δύσεως ἤρχισε κυρίως νὰ ἀναπτύσσηται ἐν ταύτῃ ὁ περίφημος τῆς νεωτέρας ἐποχῆς βιομηχανικὸς ἡμῶν αἰών. Αἱ ἐργατικαὶ τῶν ἐθνῶν τάξεις ἐπεδόθησαν μετὰ τοσαύτης ὀρμῆς πρὸς τὴν βιομηχανικὴν καλλιέργειαν τῶν δυνάμεων αὐτῶν, ὥστε ἐκ νέου καὶ μονίμως πλέον (ἀνεξαρτήτως ἤτοι πρὸς τὰς ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς) συνήφθη μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς μᾶλλον προκεχωρημένης Δύσεως ἡ ἐξῆς σιωπηρὰ σύμβασις: ἐνῶ οἱ πρῶτοι ἐνέμειναν οὐσιωδῶς προμηθευταὶ τῶν πρώτων ὑλῶν, οἱ δεύτεροι μετεβλήθησαν εἰς μεταμορφωτὰς τῶν ὑλῶν τούτων εἰς παντὸς εἶδους βιομηχανήματα. Οὕτως αἱ, περὶ ὧν ἡ προκειμένη μελέτη, θρεπτικαὶ τῆς Ἀνατολῆς ὕλαι ἐξηκολούθησαν, καὶ μετὰ μείζονος μάλιστα ἐντάσεως, τὴν πρὸς τὴν Δύσιν προτέραν αὐτῶν ὁδόν. Ἐὰν δὲ τὰ κέρδη τοῦ Ἑλληνικοῦ κατ' αὐτὰς ἐμπορίου ἀπέβησαν ἐν πολλοῖς μικρότερα, οὔτε αἱ κολοσσαῖαι περιουσίαι καθυστεροῦσιν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις, οὔτε πρέπει νὰ ἐγερθῇ κατάρρα κατὰ τοῦ συναγωνισμοῦ, διότι εἶναι ἡ ἀγκυρα τῆς ὅλης τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἁρμονίας.

Ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνδιαφέρει πλείοτερον εἶναι ἡ ὅσον ἐνεστὶν ἀσφαλεστέρα γνῶσις τῶν διαστάσεων, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἡ παραγωγὴ τῶν δημητριακῶν τῆς Ρωσσίας καρπῶν. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν μὲν τῆς ἀξίας, ἀπὸ 3 198 000 000 δραχμῶν κατὰ τὸ 1850, ὑπελογίσθη αὕτη, πρὸς τὰ παντὸς εἶδους σιτηρὰ τῆς χώρας, κατὰ μὲν τὰ 1860 εἰς 3 808 000 000 δρ. κατὰ δὲ τὸ 1870, ὡς ἀναφέρει ἡ ἐπίσημος ἐκθεσις περὶ τῆς Ρωσικῆς γεωργίας, εἰς 4 954 835 646 δρ. Ἡ ἀναλογία τῆς δευτέρας περιόδου πρὸς τὴν πρώτην μαρτυρεῖ αὐξήσιν κατὰ 19 τοῖς % καὶ τῆς τρίτης πρὸς τὴν δευτέραν κατὰ 30 τοῖς %. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν δὲ τῆς παραχθείσης πράγματι ποσότητος, ἢ ἐν γένει δημητριακῆ τῆς Ρωσσίας κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαύσιος παραγωγὴ

ήκολούθησεν από τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος τὴν ἐξῆς κλίμακα, ἣν μετέτρεψα εἰς συνήθη παρ' ἡμῖν κοιλὰ:

1802—13	976 035 000	1857—63	1 385 340 000
1834—40	1 424 163 000	1870—71	1 826 132 400
1840—47	1 320 682 404		

Ἐνῶ ἀπέναντι τῆς πρώτης δεκαετηρίδος ἡ ἀρχὴ τῆς τελευταίας μαρτυρεῖ διπλασιασμὸν σχεδὸν τῆς κατ' ἐνιαυτὸν παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς Ρωσικῆς γεωργίας, ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τάσις τῆς βιομηχανίας ταύτης, διότι ἐρμάνει μᾶλλον εἰς τὰς ἀρχαϊκώτερας μεθόδους, ἀγνοοῦσα τὰ ἔξοχα ἀποτελέσματα τῆς κατ' ἐντασιν νεωτέρας καλλιεργείας τῆς γῆς. Τοιουτοτρόπως, λαμβάνοντες ὡς βᾶσιν τὴν γονιμότητα τῶν κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαυσίων σπορῶν, παρατηροῦμεν ὅτι κατ' ἔτος ἐν Ρωσίᾳ ἀπὸ μὲν τοῦ 1840-47 ἐσπάρησαν κοιλὰ 372 870 568, ἀπὸ δὲ τοῦ 1857—63 κοιλὰ 425 947 971, ἀπὸ δὲ τοῦ 1870—71 κοιλὰ 434 792 856. Ἐὰν συνδυασθῶσι τὰ σπαρέντα ταῦτα ποσὰ πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν κατ' ἔτος παραχθέντα ἐν ταῖς ἀντιστοιχείαις τριῶν τελευταίαις περιόδους τῆς ἀνωτέρας κλίμακος, προκύπτει ἡ ἐξῆς γονιμότης: 350 τοῖς % διὰ τὴν α', 340 διὰ τὴν β' καὶ 360 (κατὰ τὴν ἐπίσημον τῆς Ρωσσίας καταστατικὴν) διὰ τὴν γ'. Μικροσκοπικὴ τῶ ὄντι γεωργικὴ τελειοποίησις ἐντὸς τοῦ μᾶλλον προοδευτικοῦ τμήματος τοῦ αἰῶνος.

Βεβαίως ὅταν ὑπάρχωσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ καλλιεργητοῦ ἀπειροί, ὡς ἐν Ρωσίᾳ, ἐκτάσεις γαιῶν, ὀλίγον οὗτος αἰσθάνεται διαφέρον εἰς μείζονα τῆς ἐπὶ τῶν πατέρων αὐτῶν εἰθισμένης γονιμοποιήσεως αὐτῶν. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν νεωτέρων βιομηχανικῶν προόδων δὲν μεταφυτεύεται, ἐν χώρᾳ πρώην βαρβάρῳ, τόσον εὐκόλως ὅσον ἀπ' ἀρχῆς ὑπέθεσεν ὁ μέγας Πέτρος. Ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς μεγάλη δόσις ἐλευθερίας, ἵνα ἀνοιχθῶσι τὰ πτερὰ τῆς διανοίας. Ἀρκεῖ δὲ νὰ συγκρίνωμεν τὰ Ρωσικὰ ἐπὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς φαινόμενα πρὸς τὰ σχετικὰ ἐν τοῖς μᾶλλον προοδευτικοῖς τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, ἵνα ἐννοήσωμεν περὶ τῆς θαυμασίας ἀκολουθίας, τὴν ὁποίαν σύρει μεθ' ἑαυτοῦ τὸ

θεῖον ἄρμα τοῦ πολιτισμοῦ. Τοιουτοτρόπως ὁ ἐπόμενος πίναξ εἶναι λίαν ἐνδεικτικὸς, διότι περιέχει τὸ πόρισμα σημαντικωτάτων κοινωνικῶν ὄρων ἐν ταῖς χώραις, τὰς ὁποίας ἀφορᾷ, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς εἰς σιτηρὰ ἐν ἔτει 1870—71 γονιμότητός των κατὰ στρέμμα.

Ἀγγλία	19, 52	κοιλὰ		Αὐστρία	41, 05	κοιλὰ
Πρωσσία	12, 96	»		Ἡν. Πολιτεῖαι	5, 06	»
Γαλλία	12, 50	»		Ρωσσία	2, 59	»

Ἐνῶ ἡ Ἀγγλία κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἡ Ρωσσία μένει τελευταία, φαίνεται δὲ παράδοξον ὅτι καὶ ἡ Ἀμερικὴ εἶναι προτελευταία. Ὁ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν ταῖς τελειοποιημέναις γεωργικαῖς μεθόδοις καθυστέρησιν τῆς Ἀμερικανικῆς γεωργίας, διότι ἀπ' ἐναντίας διακρίνεται αὕτη μεταξὺ τῶν πλείστων. Ἐὰν ὁ σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς εἶναι αὕτη ἡ κοινωνία, ἐν τῶ συνόλω τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτῆς ἡ Ἀμερικανικὴ παραγωγὴ προίσταται, ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην, ὅλων τῶν λοιπῶν, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἐπόμενος πίναξ τῆς κατ' ἄτομον ἀναλογίας ἐπὶ τῆς ἐσοδείας τοῦ 1870—71.

Ἡν. Πολιτεῖαι	39, 03	κοιλὰ		Γαλλία	18, 90	κοιλὰ
Ρωσσία	28, 32	»		Ἀγγλία	18, 27	»
Πρωσσία	22, 05	»		Αὐστρία	7, 23	»

Ἐν γένει τὰ Ρωσικὰ σιτηρὰ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης σπουδαιότατον ἀνταγωνιστὴν τὴν Ἀμερικανικὴν σιτοπαραγωγὴν. Ἐνῶ ὡς εἶδομεν ἡ Ρωσικὴ ἠῦξήσεν ἀπὸ τοῦ 1850—60 κατὰ 19 τοῖς % καὶ ἀπὸ τοῦ 1860—70 κατὰ 30 τοῖς %, ἡ Ἀμερικανικὴ ἀπὸ τοῦ 1850—70 ἠῦξήσεν κατὰ πλεόν ἢ διπλάσιον, 72 τοῖς %. Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο γεγονός ἤρχισεν ἀπὸ τινος νὰ ἐξασκῆ σπουδαιότατην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ καθολικοῦ σιτεμπορίου τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ ἐπηρεάζῃ ἐπαισθητῶς τοὺς ἔτι κατὰ τὸ πλεῖστον διαχειριζομένους αὐτὸ Ἕλληνας. Τοιουτοτρόπως ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἡμετέραν διεθνῆ σιτεμπορίαν αἱ πληροφορίαι τοῦ ἐπομένου πίνακος, ἐν τῶ ὁποίῳ (συνδυαζομένῳ πρὸς τὰς ἀναλογίας τῆς κα-

τ' άτομον προεκτεθείσης παραγωγής) δεικνύονται εἰς μεγάλους ἀριθμούς ἀφ' ἑνὸς αἱ τάσεις τοῦ σεβασμίου ἐκ τοῦ Νέου κόσμου εἰς δημητριακοὺς καρποὺς ρεύματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ ἀνάγκαι τῶν ἐπὶ τοῦ ζωτικῆς αὐτοῦ θέματος διατελουσῶν εἰς εἶδός τι οἰκονομικῆς ἀπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐξαρτήσεως χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

Ρωσία	1 826 430 000	κοιλὰ		Πρωσία	535 245 000	κοιλὰ
Ἡν. Πολιτεῖαι	1 519 436 400	»		Ἀγγλία	409 305 000	»
Γαλλία	742 416 300	»		Αὐστρία	260 066 400	»

Τὸ ἐμπόριον οὕτως ἀνοίγει ἀδιακόπως νέας ὁδοὺς. Ἐὰν ὁ Εὐξείνος Πόντος, ὁ Δούναβις καὶ ἡ Ἀζοφικὴ ἔσονται πάντοτε, ἐνόσω ὑπάρχει Ἑλλάς, φυσικὴ ἐξακολούθησις τῶν Θαλασσιῶν ὁδῶν αὐτῆς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐκεῖνος ὁ λαὸς δύναται νὰ προχωρῇ σπουδαίως καὶ μάλιστα νὰ πρωταγωνιστῇ, ὅστις σπουδάζει ἀνεκδοτῶς τὰ μυστήρια ὄλων τῶν περιόδων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ μετὰ θάρρους καὶ φρονήσεως σπεύδει εἰς τὴν οἰκονομικὴν καλλιέργειάν των. Τίς οἶδεν; Ἀλλ' εἶναι βέβαιον ἐκ διαφόρων συμπτωμάτων, ὅτι πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ παρῶν αἰὼν τὰ ἀπώτατα αὐτὰ παράλια τῆς ὑψηλίου θὰ δοκιμάσῃ τὰς περαιτέρω τύχας τοῦ ἐμπορικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἱστορία δὲ τῶν συγχρόνων ἀγῶνων αὐτοῦ θὰ ἀποδειχθῇ ἀξία μείζονος ἐκτιμῆσεως τῆς συνήθους ὑπὸ τῶν θαυμασίων τοῦ παρελθόντος ἐπιτρεπομένης εἰς τὴν κοινὴν κριτικὴν. Ὅταν εἶδον προσελήνους Ἀρκάδας ἐξ Αὐστραλίας εὐδοκίμως ἐπιστρέφοντας, ἐπίσθην ὅτι ἡ αἰσιοδοξία δὲν εἶναι πάντοτε πλάνη.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Αἱ περὶ μοναρχικωτέρας τροπῆς τοῦ πολιτεύματος συζητήσεις καὶ σκαιότητες ἀπέδειξαν ἐσχάτως πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ Μακιαβέλης, συμβουλεύων μᾶλλον τὸ πράττειν ἢ τὸ ἀπειλεῖν.

— Ἐν γένει αἱ ἀπειλαὶ εἰς τὴν πολιτικὴν εἶναι συμπτώματα ἀδυναμίας. Ἐνῶ ὅμως ἡ ἀφροσύνη τῶν προσώπων θέλει νὰ κλείσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἠφαίστειον, πόσον σοφωτέρη ἢ ἰσχυρὴ τῶν πραγμάτων, διότι ἀνοίγει τὸ στόμιον αὐτοῦ!

Ἐν Ἀθήναις, 2 Ὀκτωβρίου 1874.